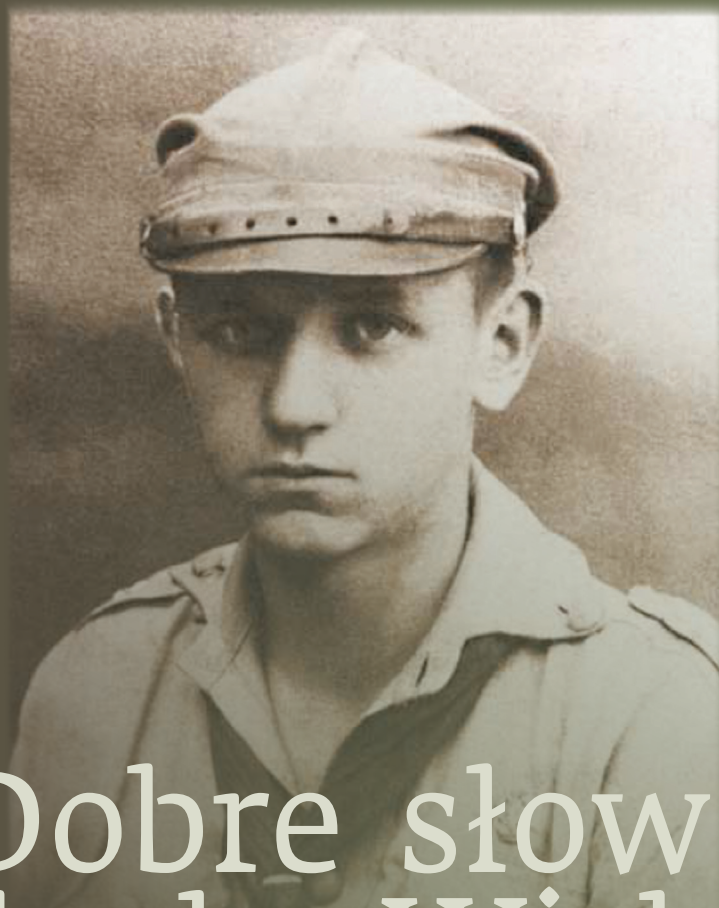

Krzysztof Kobus
Katarzyna Marszałek
Dominika Patyna

Halina Krystowczyk
Aleksandra Michalak
Teresa Ulanowska

Dobre słowa druha Wicka a mowa nienawiści

PROPOZYCJE DZIAŁAŃ DLA
ZUCHENEK I ZUCHÓW, HARCEREK I HARCERZY,
HARCEREK I HARCERZY STARSZYCH,
WĘDROWNICZEK I WĘDROWNIKÓW, INSTRUKTOREK
I INSTRUKTORÓW ORAZ SENIOREK I SENIORÓW

Krzysztof Kobus
Katarzyna Marszałek
Dominika Patyna

Halina Krystowczyk
Aleksandra Michalak
Teresa Ulanowska

Dobre słowa druha Wicka a mowa nienawiści

PROPOZYCJE DZIAŁAŃ DLA
ZUCHENEK I ZUCHÓW, HARCEREK I HARCERZY,
HARCEREK I HARCERZY STARSZYCH,
WĘDROWNICZEK I WĘDROWNIKÓW, INSTRUKTOREK
I INSTRUKTORÓW ORAZ SENIOREK I SENIORÓW

impuls

Kraków 2019

© Copyright by Chorągiew Kujawsko-Pomorska Związku Harcerstwa Polskiego, 2019

Redakcja wydawnicza:

Sylwia Stojak

Opracowanie typograficzne i projekt okładki:

Alicja Kuźma

Fotografia wykorzystana na okładce:

Nasz Wicek. Harcerz, kapitan, męczennik. W 100. rocznicę urodzin ks. phm. Stefana Wincentego Frelichowskiego. 2013 – Rok Błogosławionego,
oprac. A. Zapotoczny, współpr. M. Różycki,
Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, Warszawa 2013

Infografiki:

Teresa Ulanowska

ISBN 978-83-8095-798-5

Rządowy Program
Wspierania Rozwoju Organizacji
Harcerskich i Skautowych
na lata 2018-2030
ROHiS

**Chorągiew
Kujawsko-
-Pomorska ZHP**

Oficyna Wydawnicza „Impuls”

30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5

tel./fax: (12) 422 41 80, 422 59 47, 506 624 220

www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl

Wydanie I, Kraków 2019

Zespół Wychowania Duchowego

i Religijnego Chorągwi Kujawsko-Pomorskiej ZHP im. Mikołaja Kopernika

Spis treści

Wprowadzenie / <i>Katarzyna Marszałek</i>	7
1. Hejt i mowa nienawiści / <i>Dominika Patyna</i>	9
Hejting – charakterystyka	10
Mowa nienawiści – gdzie się z nią spotykamy?	11
Postrzeganie obraźliwości mowy nienawiści	12
Mowa nienawiści, czyli jak usprawiedliwić przemoc?	12
Stereotypy i uprzedzenia	13
Zazdrość	15
Konsekwencje hejtu	15
Jak walczyć z hejtem?	15
Podsumowanie	18
2. Druh Wicek, bł. ks. phm. Stefan Wincenty Frelichowski / <i>Katarzyna Marszałek</i>	21
Kalendarium życia i kultu	21
Opowieść o druhu Wicku	25
Piosenki o druhu Wicku	27
<i>Druh Wicek</i>	27
ZET-HAP	28
<i>Jest dla nas wzorem Stefan Wincenty</i>	28
Modlitwy	29
Modlitwa druha Wicka <i>Być prawdziwym harcerzem</i>	29
Modlitwa o łaski za wstawiennictwem druha Wicka	29
3. Propozycje działań programowych	31
Propozycje działań dla zuchenek i zuchów / <i>Dominika Patyna</i>	31
<i>Sprawność Przyjaciel/przyjaciółka Wicka</i>	31
<i>Gawęda Być dobrym dla innych</i>	32
Propozycje działań dla harcerek i harcerzy	33
Scenariusz zbiórki <i>Rodzina to siła</i> / <i>Aleksandra Michalak</i>	33
<i>Sprawności</i> / <i>Halina Krystowczyk</i>	40

Propozycje działań dla harcerek i harcerzy starszych /	
<i>Teresa Ulanowska</i>	41
<i>Gawęda Czy słowa mogą boleć?</i>	41
Scenariusz zbiórki dla harcerek i harcerzy starszych	44
Propozycja projektu starszoharcerskiego <i>Z Wickiem przeciwko hejtowi</i>	47
Propozycje działań dla wędrowniczek i wędrowników /	
<i>Krzysztof Kobus</i>	49
Dyskusja wędrownicza	49
Propozycje działań dla instruktorek i instruktorów oraz senierek i seniorów w celu zdobycia odznaki <i>Patron harcerstwa</i>	51
4. Polecane lektury	59
Publikacje dotyczące mowy nienawiści	59
Wydawnictwa zwarte	59
Artykuły z wydawnictw zwartych	61
Artykuły z czasopism	62
Publikacje dotyczące bł. ks. phm. Stefana Wincentego Frelichowskiego	63
Teksty bł. ks. phm. Stefana Wincentego Frelichowskiego	65
Bibliografia	67
Noty o autorach	69

*Prawdziwa cywilizacja nie polega na sile,
ale jest owocem zwycięstw nad samym sobą,
nad mocami niesprawiedliwości, egoizmu i nienawiści,
które są zdolne zniekształcić prawdziwe oblicze człowieka...*

Jan Paweł II¹

Wprowadzenie

Katarzyna Marszałek

W 1929 roku na święta Bożego Narodzenia w ramach podarunku od rodziców 16-letni druh Wicek otrzymuje pamiętnik, w którym spisuje swe życie. W dedykacji do prezentu mama druha Wicka wspomina o „dobrych słowach”. Z niej zaczerpnęliśmy tytuł dla naszej publikacji.

Książka powstała w wyniku prac zespołu instruktorskiego. Publikacja ta, mamy nadzieję, będzie pomocą w pracy wychowawczej w różnych pionach metodycznych. Połączyliśmy zagadnienia dotyczące mowy nienawiści i druha Wicka celowo. Uważamy, że działalność patrona harcerstwa może stać się przykładem dla naszych zuchenek i zuchów, harcerek i harcerzy przy podejmowaniu pracy nad własnym rozwojem, w tym pracy nad umiejętnością nadawania rzeczywistości innym narracji. Narracji zbudowanych na braterstwie i szacunku do drugiego człowieka. Jerzy Bralczyk zwraca uwagę, że słowo „hejt” jest krótkie, więc wygodne.

Ale co ważniejsze, łatwiej hejtować niż nienawidzić. Trudno przecież przyznać się do nienawiści, która jest poważnym i negatywnym uczuciem. Obce, angielskie słowo ułatwia sprawę, nie ma w języku polskim tych samych konotacji. Hejter nie ma problemu z przyznaniem się do hejtowania. Bo jednak „uprawiać hejt” to nie to samo, co „uprawiać nienawiść”².

¹ Słowa wypowiedziane do reporterów na początku pontyfikatu.

² A. Bobrowicz, *Prof. Bralczyk: Łatwiej hejtować niż nienawidzić. O zawrotnej karierze słowa „hejt”*, <http://metrocafe.pl/metrocafe/1,145523,18801439,profbralczyk-latwiej-hejtowac-niz-nienawidzic-o-zawrotnej.html>, dostęp: 18.11.2019.

W publikacji zamieściliśmy krótki przegląd definicji i badań naukowych dotyczących mowy nienawiści, kalendarium życia i kultu bł. ks. phm. Stefana Wincentego Frelichowskiego oraz propozycje działań programowych przeznaczonych dla poszczególnych pionów metodycznych. Na końcu umieściliśmy wykazy publikacji dotyczących mowy nienawiści, książek bł. ks. phm. S.W. Frelichowskiego oraz wydawnictw o nim.

Opracowanie składowy jako „Dar na 100” w setną rocznicę urodzin papieża Jana Pawła II. Jego ideami są wyzwalanie i pomnażanie dobra w każdej postaci, dawanie świadectwa wiary i dobrej społecznej energii oraz wzmacnianie ducha wspólnoty w kręgach harcerskich.

1. Hejt i mowa nienawiści

Dominika Patyna

Obecnie trudno wyobrazić sobie świat bez Internetu. Początkowe obawy dotyczące odmienności, którą miałby on powodować, ustąpiły zachwytowi i oczarowaniu jego możliwościami. Jednak po entuzjastycznym okresie, kiedy wydawał się idealnym „miejscem” jednoczącym ludzi, ułatwiającym im życie, znów dostrzega się jego wady, np. bezprawne pozyskiwanie danych osobowych i ich wykorzystywanie w celu inwigilacji użytkowników sieci. Ten obraz „nowego wspianiałego świata” zakłócają nie tylko cyberprzestępcy, ale też przeciętni internauci, którzy ośmieleni anonimowością i brakiem dotkliwych konsekwencji swoich antyspołecznych zachowań przemieniają się w surowych krytyków wszystkich i wszystkiego.

Osoby wyrażające skrajnie negatywne i z reguły pozbawione merytorycznego uzasadnienia opinie¹ są najczęściej określane jako hejterzy. Nie są one tylko odbiorcami przekazywanych treści. Wpływają na przestrzeń komunikacyjną, w której funkcjonują. Ich ataki sprawiają, że Internet bywa uznawany również za nieprzyjazne medium². Badacze podejmują badania z zakresu kultury wypowiedzi internetowych. Ich przedmiotem stały się teksty spełniające kryteria zawarte na schemacie 1.

¹ Przyjmuję definicję poszerzoną w stosunku do opracowanej przez P. Flicińskiego i S. Wójtowicza, którzy określili hejtera jako „osobę w nieuzasadniony sposób niechętną jakiemuś zjawisku”. Trudno jest językowo zweryfikować, czy hejter odczuwa niechęć, za to z pewnością ją okazuje. P. Fliciński, S. Wójtowicz, *Hip-Hop słownik*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 66.

² A. Naruszewicz-Duchlińska, *Nienawiść w czasach Internetu*, Wydawnictwo „Novae Res”, Gdynia 2015, s. 7–8.

Schemat 1. Kryteria tekstów z badania kultury wypowiedzi internetowych

Treść	stosunek negatywny: wyszydzenie, lżenie, poniżanie, ubliżanie, dyskredytowanie, umniejszanie szacunku, stereotypizacja, lekceważenie; stosunek ogólnie negatywny, np. „nie lubię X”	opis w kategoriach: agresji, grożenia, obrażania
Forma	ton wypowiedzi: sarkastyczny, ironia	ładunek emocjonalny negatywny
Język	wulgaryzmy, groźby, wykluczenie, depersonalizacja, określenia obraźliwe, trolling, prowokacja	
Ocena ogólna	przekraczanie granicy kultury wypowiedzi	

Źródło: A. Naruszewicz-Duchlińska, *Nienawiść w czasach Internetu*, Wydawnictwo „Novae Res”, Gdynia 2015.

Wybrane do badań wypowiedzi spełniały kryteria agresji językowej, czyli były nacechowane emocjonalnie, a analiza sytuacji skłoniła do przypisania nadawcy intencji obniżenia wartości odbiorcy³.

Hejting – charakterystyka

Podstawowe kryteria pozwalające odróżnić zamierzone negatywne działania od nieporozumień to: celowość, świadomość, powtarzalność, cykliczność oraz lekceważenie internetowego kodeksu zachowania (etykiety), wewnętrznych zasad normatywnych (regulaminów) i *savoir-vivre*'u.

Oprócz hejtingu można mówić o dwóch kategoriach podobnych zjawisk sieciowych, których wyróżnikiem jest jawna lub ukryta agresja słowna: trollingu i flamingu. W trollingu⁴ zaburza się funkcjonowanie danej grupy, np. przez wielokrotne wysyłanie tej samej wiadomości.

³ K. Krejtz, P. Kolenda, *W jaki sposób badać kulturę wypowiedzi w internecie?* [w:] K. Krejtz (red.), *Internetowa kultura obrażania*, Ośrodek Przetwarzania Informacji – Instytut Badawczy, Warszawa 2012.

⁴ Odmianę trollingu stanowi griefting, czyli świadome przeszkadzanie użytkownikom internetowych gier komputerowych, np. przez kradzież wirtualnych przedmiotów czy przesyłanie spamu komunikatorem tekstowym przeznaczonym do dialogów wiążących się z grą.

Flaming, z ang. *flame wars* (wojna płomieni), to kłótnia internetowa o wyjątkowym nasileniu napastliwości, odbiegającym od poziomu zwykłej rozmowy. Podstawowym celem trollingu jest utrudnianie komunikacji, flamingu – udział w konflikcie, a hejtingu – wyładowanie agresji⁵.

Hejt zdefiniować można jako atak pojedynczych jednostek (mogących działać w grupie) na konkretne osoby. Mowę nienawiści określa się zaś jako zjawisko społeczne w relacjach publicznych, które uderza w całe grupy (np. w mniejszości, przedstawicielei danego zawodu, danej płci)⁶.

Według definicji Rady Europy:

Mowa nienawiści obejmuje wszelkie formy wypowiedzi, które szerzą, propagują czy usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm oraz inne formy nienawiści bazujące na nietolerancji, m.in.: nietolerancją wyrażającą się w agresywnym nacjonalizmie i etnocentryzmie, dyskryminację i wrogość wobec mniejszości, imigrantów i ludzi o imigranckim pochodzeniu⁷.

Mowa nienawiści – gdzie się z nią spotykamy?

Według raportu *Mowa nienawiści, mowa pogardy* młodzież oraz osoby dorosłe spotykają się z mową nienawiści w odmiennych sytuacjach.

1. Prawie 100% młodzieży (95,6%) spotyka się z mową nienawiści w Internecie, 75% podczas rozmów i ok. 68% w miejscach publicznych.
2. Dorośli natomiast na mowę nienawiści najczęściej natykają się w telewizji (77,9%), w trakcie rozmów ze znajomymi (64,7%) i w miejscach publicznych (57,4%).

W latach 2017–2019 znacząco wzrósł odsetek osób mających do czynienia z mową nienawiści w mediach i sytuacjach codziennych. Mowa ta znacznie częściej pojawia się także w mediach tradycyjnych, od których można byłoby oczekiwać większej odpowiedzialności za słowo⁸.

⁵ K. Krejtz, P. Kolenda, *W jaki sposób...*, dz. cyt., s. 15–16.

⁶ J. Dąbrowska, *Hejt i mowa nienawiści największym wyzwaniem branży PR*, <https://www.wirtualnemedia.pl/arttykul/hejt-i-mowa-nienawisci-najwiekszym-wyzwaniem-dla-public-relations>, dostęp: 18.11.2019.

⁷ Council of Europe, Recommendation N°6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the internet, 2000, Additional Protocol to the Cybercrime Convention.

⁸ „*Mowa nienawiści, mowa pogardy*” – prezentacja raportu. *Czym nam grozi mowa nienawiści?*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/prezentacja-raportu-mowa-pogardy-mowa-nienawisci>, dostęp: 18.11.2019.

Postrzeganie obraźliwości mowy nienawiści

Spadła wrażliwość młodych ludzi na mowę nienawiści – mniejszy odsetek młodzieży uznaje wypowiedzi skierowane przeciw mniejszościom za obraźliwe.

Można przypuszczać, że wynika to ze zdecydowanie częstszego kontaktu młodzieży z mową nienawiści, którego konsekwencją jest „uodpornienie się” na nią. Szczególnie widać to w stosunku do muzułmanów i Żydów. Według raportu *Mowa nienawiści, mowa pogardy* „Muzułmanie to podłe tchórze, mordują tylko kobiety, dzieci i niewinnych ludzi” – zaledwie 35,4% młodych ludzi uznaje taką wypowiedź za zdecydowanie obraźliwą. W 2014 roku ten odsetek wynosił 60,2%. Stosowanie mowy nienawiści to domena młodzieży. Najwięcej młodych osób – blisko 42% – przyznaje się do jej używania wobec gejów i uchodźców, a ok. 40% – do wypowiedzi antymuzułmańskich i antyromskich. Młode Polki posługują się takim językiem niemal dwukrotnie rzadziej niż młodzi Polacy – podkreślają badacze⁹.

Mowa nienawiści, czyli jak usprawiedliwić przemoc?¹⁰

Mowa nienawiści sprawia, że przemoc staje się bardziej społecznie akceptowalna. Im częściej słyszymy agresję słowną, tym mniej zwracamy na nią uwagę i chętniej jej używamy. Kontakt z mową nienawiści jest szczególnie niebezpieczny w przypadku młodzieży, bo może prowadzić do swoistego zaniku norm społecznych.

Młodzi ludzie stykający się z mową nienawiści stają się gotowi do naruszania również innych zasad współżycia społecznego. Deklarują oni większą gotowość do stosowania przemocy w życiu codziennym i większe poparcie dla represji wobec uchodźców. Efekty mowy nienawiści

⁹ Tamże.

¹⁰ Materiały zaczerpnięto z artykułu A. Sierant, *Hejt, czyli o mowie nienawiści w internecie. Przyczyny i konsekwencje hejtu*, https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/emocje/hejt-czyli-o-mowie-nienawisci-w-internecie-przyczyny-i-konsekwencje-hejtu-aa-TubH-9VZu-bTsz.html?fbclid=IwAR03jv3fNjgkKilZ445eyt9HAKLdxapDpLGRh03MTvyFf_1mAeagY-3X9Hs, dostęp: 18.11.2019.

w tym przypadku dotyczą więc nie tylko grup mniejszościowych, ale i całego społeczeństwa.

Osoby narażone na mowę nienawiści reagują potem większą akceptacją słownej przemocy. Jeśli mają do czynienia z mową nienawiści, same zaczynają ją tworzyć i ją akceptować. Taki sam proces dotyczy tych, którzy oglądają brutalne filmy albo grają w gry pełne przemocy. Prowadzi to nie tylko do agresji, ale też do zaniku norm społecznych, do tego, że przestajemy reagować na akty wandalizmu i chuligaństwa¹¹.

Angielski wyraz *hate* oznacza „nienawiść”, a słowem tym określamy jej szerzenie w Internecie. Hejt może się przejawiać nie tylko za pomocą słów, ale i grafik (memów, gifów) czy filmów – w dwóch ostatnich przypadkach niestety łatwiej zapada w pamięć. Warto jednak dodać, że treści dodawane przez hejterów nie mają żadnej wartości merytorycznej, są ukierunkowane wyłącznie przeciwko danej osobie lub grupie osób. Choć, jak zaznaczają twórcy raportu *Mowa nienawiści, mowa pogardy*¹², zamiast o „nienawiści” właściwsze byłoby mówienie o „pogardzie”, ponieważ to na tej emocji budowane są działania hejterów. Pogarda wyklucza reakcje empatyczne i dąży do uprzedmiotowienia drugiej osoby. Najchętniej hejtuje się osoby publiczne.

Stereotypy i uprzedzenia

Ofiarą hejtu może paść konkretna osoba, ale i grupy osób, najczęściej przedstawiciele mniejszości. W Polsce hejtu doświadczają przedstawiciele mniejszości narodowych i religijnych (Żydzi, muzułmanie, Ukraińcy, Romowie), mniejszości seksualnych, osoby o innym kolorze skóry niż biały, a także uchodźcy. Stereotypy i uprzedzenia powstają najczęściej, gdy brak wystarczającej wiedzy na dany temat, gdy dana osoba nigdy nie spotkała przedstawiciela mniejszości, którą hejtuje, i z tych powodów posługuje się uproszczonymi schematami

¹¹ „*Mowa nienawiści, mowa pogardy*”..., dz. cyt.

¹² Raport przygotowany przez Centrum Badań nad Uprzedzeniami we współpracy z Fundacją im. Stefana Batorego i dotyczący zjawiska przemocy werbalnej wobec przedstawicieli grup mniejszościowych: M. Winiewski i in., *Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych*, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20Mowa%20Nienawi%C5%9Bci%2C%20Mowa%20Pogardy%2C%2027.02.2017.pdf>, dostęp: 18.11.2019.

hejt

działania dyskryminujące

wrogość i agresja wobec osoby lub grupy

hejtowanie - wypowiedzi agresywne, przekraczające granice kultury wypowiedzi ale, nie można ich zakwalifikować jako

Słowo, które częściowo usprawiedliwia zachowania antyspołeczne - dystans znaczeniowy

trollowanie - zachowanie antyspołeczne na forach, czatach itp.

umacnia nienawiść, nietolerancję, ksenofobię, nacjonalizm

mowa nienawiści

zjawisko zależne od kontekstu

wzywanie do podejmowania działań dyskryminujących

wymierzone w konkretną grupę społeczną

powiązanie, wyszydzanie, oskarżanie jednostki lub grupy z powodów od niej niezależnych

myślowymi. Kierują nią strach przed innością: religijną, kulturową, seksualną oraz poczucie zagrożenia, krzywdy, wywołane obecnością „obcych”.

Zazdrość

Przyczynami hejtu mogą też być zazdrość, niezadowolenie ze swojej sytuacji życiowej, przykre doświadczenia. Z tego powodu hejtowane są osoby publiczne, celebryci, ale również znajomi, którzy osiągnęli sukces finansowy, mają ciekawą pracę lub udane życie prywatne. Hejt w takich przypadkach jest wynikiem frustracji, braku spełnienia w życiu.

Konsekwencje hejtu

Choć samo dodanie bądź udostępnienie pełnego nienawiści posta na Facebooku czy forum internetowym samemu sprawcy mogą wydawać się niegroźne, niosą za sobą ogromne konsekwencje dla ofiary hejtu. Obniża się jej poczucie własnej wartości, staje się ona mniej odporna na czytane w internecie treści i zaczyna wierzyć, że stawianie oporu nie ma sensu. Poddawana hejtowi osoba często cierpi na bezsenność, żyje w ciągłym stresie, zaczyna bać się wyrażać własne zdanie w Internecie. Może nawet dojść do izolowania się osoby poddanej internetowej agresji od reszty społeczeństwa, wystąpienia u niej nerwicy, depresji, a nawet prób samobójczych.

Jak walczyć z hejtem?

Najprostszą i zarazem najtrudniejszą odpowiedzią jest: unikać czytania negatywnych opinii, a zwłaszcza odpowiadania na nie. Nie bez powodu karierę robi hasło: „nie karmić trolla” – odpowiedź na agresję jeszcze bardziej agresora podburza. To jednak dla hejtowanej i żyjącej w ciągłym napięciu osoby trudne zadanie – nie jest łatwo zignorować negatywne komentarze na swój temat. Kolejnym wyjściem jest zgłoszenie pełnego hejtu wpisowi administratorowi danej strony, który może nie tylko

usunąć konkretny komentarz, ale i zablokować konto danej osoby. Możliwość zgłaszania hejtu mają też często postronni użytkownicy.

Schemat 2. Jak przeciwdziałać hejtowi?

Co robić?

- Zapobiegaj – włącz się w działania antyhejtowe
- Sam dbaj o to, co mówisz/piszesz
- Buduj zaufanie
- Reaguj – nie bądź bierny/bierna
- Wspieraj ofiary mowy nienawiści: słowami i działaniem
- W przypadku sprawcy – jeśli to możliwe – nie zaczynaj od kary, lecz od rozmowy
- Spróbuj stworzyć w swojej przestrzeni wirtualnej zestaw reguł, które pomogą tworzyć relacje i przestrzeń wolne od hejtu i mowy nienawiści
- Szukaj pomocy, jeśli jesteś ofiarą mowy nienawiści

Źródło: *Wypowiedzi, które szerzą, propagują i usprawiedliwiają nienawiść. Obraza, hejt, mowa nienawiści*, https://www.wroclaw.pl/files/edukacja/dzwonek/MOWA%20NIENAWIS_CI%203%20i%204.06.2019.pdf, dostęp: 18.11.2019.

Schemat 3. Jak zainterweniować jako świadek?

Metoda Bystander Intervention (interwencji świadka)

- **Direct (bezpośrednio):** przerwij sytuację, np. zaczynając rozmowę z osobą, wobec której kierowane są nienawistne komentarze, lub pytając ją, czy wszystko w porządku i czy możesz pomóc.
- **Distract (odwróć uwagę):** przerwij sytuację, odwracając uwagę, np. wstawiając komentarz na inny temat.
- **Delegate (deleguj):** znajdź wsparcie innych osób, poproś o pomoc znajomych w rzeczywistości wirtualnej, poproś o pomoc nauczycieli, rodziców, kolegę.
- **Delay (odłóż w czasie):** interwencja może polegać na zgłoszeniu sytuacji po fakcie, napisaniu apelu, udzielaniu wsparcia psychicznego osobie, która doświadczyła mowy nienawiści.

Źródło: *Wypowiedzi, które szerzą, propagują...*, dz. cyt.

Nie mamy zbyt dużego wpływu na krok 5.
Jednak Metoda Harcerska daje przestrzeń do pracy nad funkcjonowaniem również w sieci!
Naszym obowiązkiem jest obserwować, edukować i wychowywać.

Zmiany na poziomie centralnym: przepisy prawa, kwalifikacja czynu itp.

5.

odgórne
ustalenia

4.

reguły

- Znajomość regulaminów
- zgłaszanie nadużyć
- samoświadomość i samodyscyplina

3.

odpowiedzialność

- Mówienie o emocjach innych osób
- Pomuszanie kwestii konsekwencji prawnych

- SŁOWO = ODPOWIEDZIALNOŚĆ

1.

wartości

- nazywajmy wprost to, co złe

Wpajanie wartości od wczesnych lat życia daje szansę na uniknięcie zachowań szkodliwych społecznie.

2.

zrozumienie

- Poznanie i zrozumienie, jak funkcjonuje świat młodych ludzi, co jest w nim **ATRAKCYJNE**
- Nauka zmieniających się tendencji

Kierunek
zmiany

Podsumowanie

Chociaż istotą Internetu są, jak sama nazwa wskazuje, relacje międzyludzkie, analizowany materiał dowodzi, że hejter nie jest zainteresowany nawiązaniem dobrego kontaktu z innymi osobami. Nie traktuje dialogu jako środka porozumienia, wykorzystuje go instrumentalnie, jako źródło i miejsce negatywnych uwag. Nie chce komunikować się z kimś, tylko komunikować siebie komuś.

Hejter nie przestrzega obowiązujących norm komunikacyjnych. Zamiast etykiety stosuje odwrotność maksym grzecznościowych Geoffreya N. Leecha¹³, które nazwać można maksymami niegrzeczności. Są to:

1. Maksyma braku taktu:
 - maksymalizuje koszt dla innych,
 - minimalizuje korzyści dla innych.
2. Maksyma braku szlachetności:
 - maksymalizuje korzyść dla siebie,
 - minimalizuje koszt dla siebie.
3. Maksyma dezaprobaty:
 - maksymalizuje negatywną ocenę innych,
 - minimalizuje pozytywną ocenę innych.
4. Maksyma nieskromności:
 - maksymalizuje pozytywną ocenę własną,
 - minimalizuje negatywną ocenę własną.
5. Maksyma niezgodności:
 - maksymalizuje niezgodę pomiędzy sobą a innymi,
 - minimalizuje zgodę pomiędzy sobą a innymi.
6. Maksyma antypatii:
 - maksymalizuje antypatię między sobą a innymi,
 - minimalizuje zgodność pomiędzy sobą a innymi.

Podsumowując badane zjawisko językowe, można podobnie odnieść się do wyróżnionych przez M. Marcjanik zasad grzeczności polskiej¹⁴, które u hejterów przekształcają się w zasady niegrzeczności, czyli:

1. Asymetrię zachowań – grzeczność.
2. Brak solidarności z rozmówcą.

¹³ G.N. Leech, *Principles of pragmatics*, Longman, London – New York 1993, s. 93–94.

¹⁴ M. Marcjanik, *Grzeczność w komunikacji językowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

3. Bycie przełożonym:

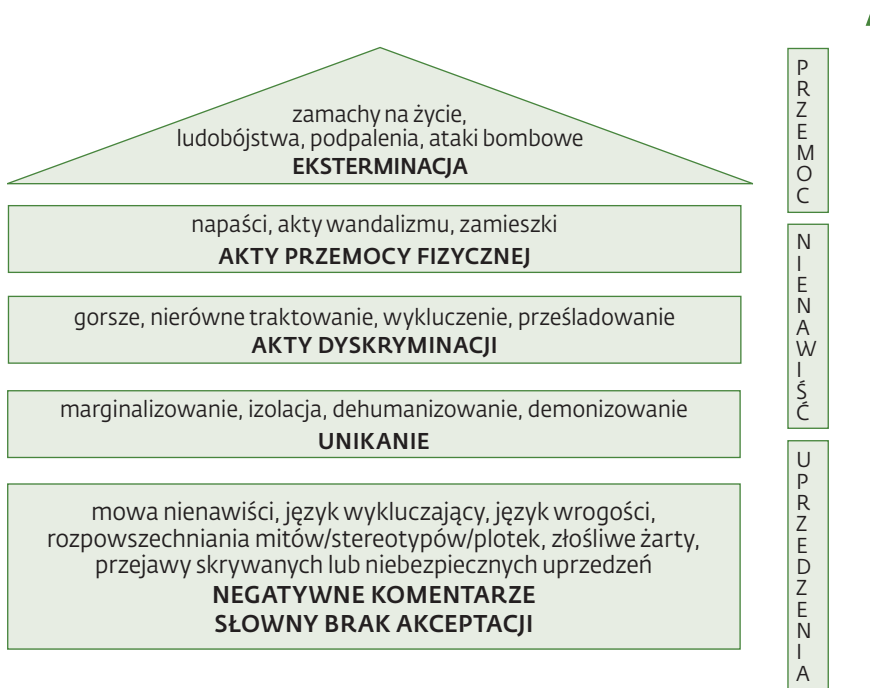
- wyolbrzymianie własnej wartości i zasług,
- pomniejszanie wartości i zasług innych,
- ignorowanie własnej winy,
- wyolbrzymianie przewinień rozmówcy.

Niszczycielski wpływ hejtu na jakość relacji internetowych może zostać ograniczony dzięki wzrostowi poziomu kultury komunikowania się w sieci oraz zaprzestaniu jego swoistej medialnej promocji.

Choć agresja słowna jest oficjalnie potępiana i uznawana za jedną z największych wad Internetu, to prasa i telewizja częściej upubliczniają ostre sądy internautów, a nie wypowiedzi pozytywne.

Tolerancja takich zachowań prowadzi do zwiększenia społecznego przyzwolenia na agresję przez jej powszechność i bagatelizację. Ponieważ jest częsta, zaczyna wydawać się czymś normalnym i niegroźnym. Warto przypomnieć, że już w 1954 roku Gordon Allport skonstruował poniższą piramidę nienawiści (schemat 4).

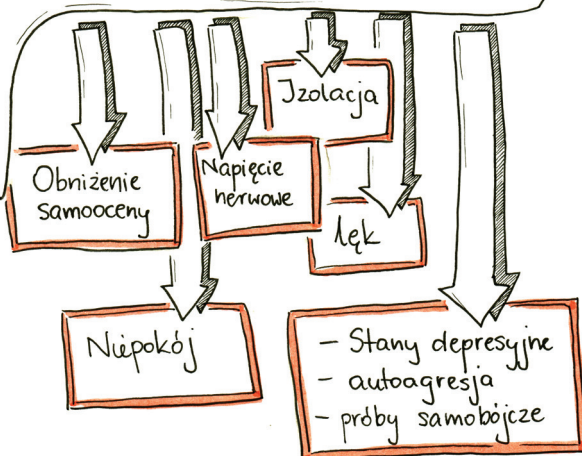
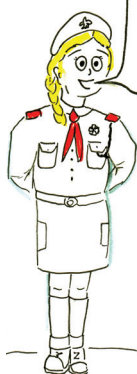
Schemat 4. Piramida nienawiści Gordona Allporta

Źródło: P. Clements, J. Jones, *The diversity training handbook: A practical guide to understanding & changing attitudes*, Kogan Page, London – Philadelphia 2006, s. 180.

Mowa nienawiści i hejt to zjawiska szkodliwe i niebezpieczne. Mogą przynosić wiele szkody w obszarach takich jak relacje społeczne, osobowość czy integracja społeczna. Słowa pełne nienawiści kształtują określony obraz świata...

Czy zastanawiałeś SIE, jakie MOGA BYĆ skutki Mowy nienawiści

Świętość wydaje się celem trudnym, osiągalnym tylko dla ludzi zupełnie wyjątkowych albo dla tych, którzy odrywają się całkowicie od życia i kultury danej epoki. W rzeczywistości świętość jest darem i zadaniem zakonczonym w chrzcie i bierzmowaniu, powierzonym wszystkim członkom Kościoła w każdej epoce. Jest darem i zadaniem dla świeckich tak samo jak dla zakonników i kapłanów, w sferze prywatnej, tak jak w działalności publicznej, w życiu zarówno jednostek, jak rodzin i wspólnot¹⁵.

¹⁵ M. Gawlita, *Świętość wydaje się celem trudnym*, <https://dzielo.pl/swietosc-wyduje-sie-celem-trudnym>, dostęp: 18.11.2019.

2. Druh Wicek, bł. ks. phm. Stefan Wincenty Frelichowski

Katarzyna Marszałek

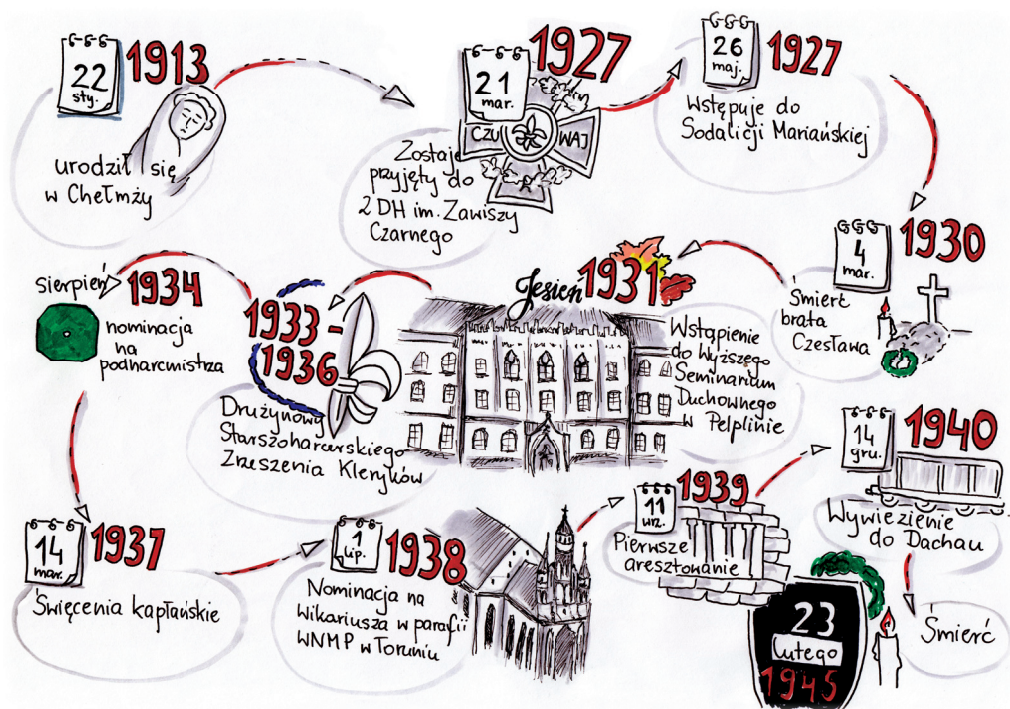
Kalendarium życia i kultu

- 22 stycznia 1913** – urodził się w Chełmży przy ul. Chełmińskiej 5 jako syn Ludwika i Marty z Olszewskich
- 29 stycznia 1913** – otrzymał chrzest w kościele parafialnym pw. Świętej Trójcy w Chełmży, przyjmując imiona: Stefan Wincenty
- 17 września 1922** – przyjął sakrament pierwszej komunii świętej; od dziewiątego roku życia był ministrantem
- 21 marca 1927** – został przyjęty do 2 Drużyny Harcerskiej im. Zawiszy Czarnego; od tego momentu jego życie bardzo intensywnie związane było z harcerstwem
- 26 maja 1927** – został przyjęty do działającej w parafii Sodalicii Mariańskiej Męskiej
- 28 grudnia 1929** – zapisał pierwsze słowa w *Pamiętniku*
- 19 stycznia 1930** – został prezesem grupy Sodalicii Mariańskiej
- 4 marca 1930** – zmarł jego starszy brat, Czesław; Stefan bardzo głęboko przeżył to wydarzenie
- 26 czerwca 1931** – ukończył Państwowe Gimnazjum Humanistyczne w Chełmży
- jesień 1931** – wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Chełmińskiej w Pelplinie
- 1933–1936** – został drużynowym Starszoharcerskiego Zrzeszenia Kleryków w Pelplinie
- sierpień 1934** – otrzymał nominację na podharcmistra
- 22 lipca 1935** – w czasie jubileuszowego zlotu ZHP w Spale zaliczył próbę na stopień harcerza Rzeczypospolitej

- 30 listopada 1935** – otrzymał święcenia niższe: ostiariatu i lektoratu
- 26 kwietnia 1936** – otrzymał święcenia diakonatu
- 14 marca 1937** – przyjął święcenia kapłańskie z rąk ks. bpa Stanisława Wojciecha Okoniewskiego
- 15 marca 1937** – odbyła się msza św. prymicyjna w rodzinnej Chełmży
- 1937–1938** – został sekretarzem i kapelanem ks. bpa S.W. Okoniewskiego
- 15 marca 1938** – dokonał ostatniego wpisu do *Pamiętnika*
- 2 lipca 1938** – otrzymał nominację na wikariusza w parafii Wniebowzięcia NMP w Toruniu; był oddany pracy duszpasterskiej, szczególnie pośród dzieci i młodzieży szkolnej, został redaktorem czasopisma parafialnego „Wiadomości Kościelne” oraz kapelanem Chorągwi Pomorskiej
- 11 września 1939** – po raz pierwszy został aresztowany przez Niemców; po kilku dniach zwolniony
- 18 października 1939** – ponownie został aresztowany i osadzony w forcie VII w Toruniu
- 10 stycznia 1940** – został przeniesiony do obozu w gdańskim Nowym Porcie
- 10 lutego 1940** – został wywieziony do obozu w Stutthofie
- marzec 1940** – pracował w kamieniołomach w Grenzdorfie
- 9 kwietnia 1940** – został wywieziony do obozu koncentracyjnego Sachsenhausen-Oranienburg pod Berlinem
- 14 grudnia 1940** – został przewieziony do obozu koncentracyjnego w Dachau pod Monachium
- 23 lutego 1945** – zmarł w opinii świętości po zarażeniu się tyfusem plamistym podczas pomagania chorym
- do 1961** – bp chełmiński ks. Kazimierz Józef Kowalski przeprowadził prace przygotowawcze mające na celu wszczęcie procesu informacyjnego

- 7 marca 1963** – prymas Polski kard. Stefan Wyszyński wydał zezwolenie na wszczęcie procesu informacyjnego
- 11 kwietnia 1964** – powołano Trybunał Diecezjalny procesu informacyjnego w Pelplinie
- 1964–1972, 1982–1992** – odbyły się przesłuchania świadków heroicznych cnót Sługi Bożego
- 8 września 1993** – ordynariusz toruński ks. bp Andrzej Suski erygował w Toruniu Wyższe Seminarium Duchowne im. ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego
- 12 stycznia 1994** – po erygowaniu diecezji toruńskiej ks. bp A. Suski przejął jurysdykcję w sprawie procesu beatyfikacyjnego i powołał Trybunał Diecezjalny
- 18 lutego 1995** – dokonano uroczystego zamknięcia dochodzenia diecezjalnego w sprawie beatyfikacji Sługi Bożego ks. S.W. Frelichowskiego, które odbyło się w obecności prymasa Polski kard. Józefa Glempa podczas mszy św. w kościele Wniebowzięcia NMP w Toruniu
- 16 kwietnia 1999** – nastąpiła promulgacja dekretu o męczeństwie ks. S.W. Frelichowskiego w Rzymie
- 7 czerwca 1999** – papież Jan Paweł II wyniósł w Toruniu Sługę Bożego ks. S.W. Frelichowskiego do godności błogosławionego
- 31 sierpnia 1999** – doszło do erygowania przez ordynariusza toruńskiego ks. bpa A. Suskiego pierwszej parafii pw. bł. ks. S.W. Frelichowskiego, w Toruniu przy ul. Szubińskiej
- 18 września 1999** – bł. ks. S.W. Frelichowski został ogłoszony patronem Polskich Misji Katolickich w Niemczech w Rendsburgu oraz Neumünster-Itzehoe
- 2000** – Wydawnictwo Księży Marianów opublikowało pierwsze wydanie *Pamiętnika*

- 2 sierpnia 2000** – nastąpiło przekazanie relikwii bł. ks. S.W. Frelichowskiego za pośrednictwem ks. prałata Zdzisława Peszkowskiego dla ZHP poza granicami kraju
- 31 marca 2001** – parafia pw. Wniebowzięcia NMP w Toruniu otrzymała drugiego patrona w osobie bł. ks. S.W. Frelichowskiego; kościół parafialny został jednocześnie podniesiony do rangi sanktuarium bł. ks. S.W. Frelichowskiego
- 22 lutego 2003** – bł. ks. S.W. Frelichowskiego ogłoszono patronem polskich harcerzy¹

¹ S.W. Frelichowski, *Pamiętnik*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2003, s. 15–18.

Opowieść o druhu Wicku²

Błogosławiony ks. Stefan Wincenty Frelichowski urodził się 22 stycznia 1913 roku w Chełmży. Rodzice druha Wicka zawarli ślub w 1908 roku. Ojciec Wincentego był piekarzem, prowadził piekarnię i cukiernię w Bydgoszczy, a od 1911 roku w Chełmży, skąd pochodziła jego żona. Matka zajmowała się domem i wychowywaniem sześciorga dzieci oraz prowadziła rodzinny sklep piekarniczy.

W czwartej klasie liceum Wincenty wstąpił do harcerstwa, którym od pierwszych aktywności był zafascynowany, a które później, już jako kleryk i kapłan, uważał za najlepszą metodę wychowania dzieci i młodzieży. Sam tego doświadczył, bo dostrzegał, jak kształtował się jego charakter dzięki stawianym mu wyzwaniom.

Wicek, bo tak się do niego zwracano, był chłopcem pogodnym i zawsze uśmiechniętym, towarzyskim i cenionym przez kolegów, zwłaszcza tych z drużyny harcerskiej im. Zawiszy Czarnego. Został przez nich wybrany, by uczestniczyć w ogólnopolskim zjeździe harcerzy w Spale, czyli zlocie z okazji 25. rocznicy powstania harcerstwa. Lubił wędrować, żeglować i śpiewać. Znał smak interesujących wypraw – związanych ze zdobywaniem kolejnych stopni i sprawnościowych. Po zaledwie kilku miesiącach zdobył stopień wywiadowcy i został zastępowym, a następnie przybocznym.

W 1929 roku uczestniczył ze swoją drużyną w II Narodowym Zlocie Harcerskim w Poznaniu, a w kolejnym roku został drużynowym i instruktorem. To właśnie wtedy przygotował ambitny, trzyletni program rozwoju drużyny, który bardzo konsekwentnie realizował. Jako młody drużynowy często powtarzał:

Wierzę mocno, że państwo, którego wszyscy obywatele byliby harcerzami, byłoby najpotężniejsze ze wszystkich. Harcerstwo bowiem, a polskie szczególnie, ma takie środki, pomoc, że kto przejdzie przez jego szkołę, to jest typem człowieka, jakiego nam potrzeba.

Pewnego dnia Wincenty odkrył swoje powołanie, dlatego po ukończeniu szkoły średniej wstąpił do seminarium w Pelplinie. Przez

² Patron Harcerzy – bł. ks. Stefan Wincenty Frelichowski, <https://torun.zhp.pl/roznosci/patron-harcerzy-bl-ks-w-frelichowski/>, dostęp: 18.11.2019.

pewien czas działał tam w drużynie harcerzy kleryków, aż do czasu jej zawieszenia. Po wyświęceniu na kapłana gorliwie oddał się pracy duszpasterskiej w parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Toruniu – która dzisiaj jest miejscem modlitwy toruńskich harcerzy. Praktykował tam także sprawdzone przez siebie metody wychowawcze stosowane w skautingu. Doceniał zwłaszcza to, że w harcerstwie realizuje się wychowanie młodzieży przez młodzież. W latach 1933–1936 został mianowany komendantem okręgu, od lipca 1938 roku był zaś kapelanem Chorągwi Pomorskiej. Lubił powtarzać: „zawsze będę harcerzem”.

Jako kapelan publikował artykuły o wychowaniu religijnym i harcerskim. Zgodnie z duchem harcerskim chciał doskonalić swoją wiedzę i wiosną 1939 roku zapisał się na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Jesienią miał kontynuować studia. Przed wybuchem wojny pracował w Pogotowiu Harcerek i Harcerzy.

We wrześniu 1939 roku ks. S.W. Frelichowski razem z innymi toruńskimi księżmi został uwięziony i od 1940 przebywał w obozach koncentracyjnych kolejno: w Stutthofie, Sachsenhausen i Dachau. W obozach tych spieszył z pomocą najbardziej potrzebującym, spowiadał i pocieszał. Więziony w Dachau zgłosił się dobrowolnie, żeby służyć w baraku dla chorych na tyfus. Zachęcił do tej posługi jeszcze 32 innych kapłanów. Zaraził się i zmarł na tę chorobę w lutym 1945 roku, dwa miesiące przed wyzwoleniem. W roku 1948 pośmiertnie odznaczono go Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, a w 1995 – Srebrnym Krzyżem Zasługi dla ZHP.

Podczas nabożeństwa czerwcowego w Toruniu w 1999 roku Jan Paweł II nazwał go „heroicznym świadkiem miłości pasterskiej”. Do ostatnich swoich dni pozostał kapłanem harcerzem. W Dniu Myśli Braterskiej, 22 lutego 2003 roku, w katedrze polowej Wojska Polskiego w Warszawie przedstawiciele harcerstwa z kraju i z zagranicy odebrali dokumenty, na mocy których bł. ks. S.W. Frelichowski został uznany patronem polskich harcerzy.

Piosenki o druhu Wicku

Druh Wicek³ G D e C

sł. Roman Śmiech, muz. Robert Kołakowski

1. Wszystko, co miałeś, życie i chleb, G D
oddać pragnąłeś, by szczęście mieć. e C
Nie chciałeś wiele, by w pełni żyć,
na twardej pryczy umiałeś śnić.

ref.: Tu na rozstajach, na ziemskich szlakach
wschodem słońca nowe dni płoną.
Wiedz, że my zawsze jesteśmy z tobą,
druhu Wicku! Tyś naszą drogą.

2. Umiałeś dostrzec w człowieku to,
co w nim najlepsze, nie samo zło.
Swoją pokorą walczyłeś dzielnie,
rękami twymi Bóg zbawiał ziemię.
3. Dręczyły ciebie problemy te,
z którymi młodzież boryka się.
Wiedziałeś jednak, jak nie dać się,
walczyć wciąż z sobą, choć ciężko jest.
4. Prowadź nas prosto do nieba bram
ścieżką harcerską przez łąkę, las.
W wieczornej wiatrze zerkaj płomieniem,
bądź nam patronem, bądź przyjacielem.

³ Druh Wicek, <http://spiewnik.eu/3514/Druh-Wicek/>, dostęp: 18.11.2019.

ZET-HAP⁴

1. Harcerstwo ma idee swe, druż Wicek mówił, aby żyć
miłością tak, by nie bać się. Pracować, służyć, cięgle być
gotowym, by przez życie biec, przeganiać chmury naszych trosk.
A kiedyś, gdy wspomnimy dziś – niczego nie żałować, bo:

ref.: ZET-HAP! To właśnie my – nieugiętą mamy wolę
ZET-HAP! Pokonam dziś swe słabości, bo ja wolę...
ZET-HAP! Już zawsze żyć, służąc Bogu i Ojczyźnie chcę.

2. Zastanów się, jak wiele już w swym życiu przeżyłeś chwil.
Wszystko z siebie daj, byś zostawił ślad, wyrzył go w sercach młodych dusz.
Wciąż zmieniaj się, do przodu gnaj, ile ci tylko starczy sił.
I mówię ci, że gdzie twój skarb, tam będzie zawsze serce twe.

Jest dla nas wzorem Stefan Wincenty⁵

śł. Beata Chomicz i Jan Chojnacki, muz. Jan Chojnacki

1. Zamieszkaj, Druhu, znów pod namiotem d A d
i przy ognisku wraz z nami siądź, g A A d
a zapatrzony w lot iskry złotej d g d
naszym rzecznikiem u Pana bądź. d A d

ref.: Błogosławiony, czuwaj nad nami, d A7 A7
Patronie naszych niełatwych dróg. A7 A7 d
Po całym świecie bądź z harcerzami, d g g d
jak w ziemi ojców świętychny próg. d A A d

2. Harcerz-instruktor w orszaku świętych –
przepiękny przykład, jak godnie żyć.
Jest dla nas wzorem – Stefan Wincenty –
jak się radować i lepszym być.
3. Jest ku świętości najprostszą drogą
służyć bliźniemu ze wszystkich sił,
kochać przyrodę, Ojczyznę, Boga,
jak on to czynił, gdy wśród nas był.

⁴ P. Dziewulski (red.), Druż Wicek. Harcerz-instruktor w orszaku świętych. Propozycje programowe Zespołu Wychowania Duchowego i Religijnego Chórągwii Łódzkiej ZHP dla gromad i drużyn ZHP, Łódź 2015, <http://cbp.zhp.pl/wp-content/uploads/2015/02/Druż-Wicek.pdf>, dostęp 18.11.2019, s. 38.

⁵ Tamże.

Modlitwy

Modlitwa druha Wicka *Być prawdziwym harcerzem*

Nie jestem tym, jakim powinienem być i chciałbym być, ale nie mam do tego chęci. Dziś w największej depresji ducha piszę te słowa. I strząsnąć się chcę z tego stanu, w którym jestem. Wyrwać się z niego. Stać się człowiekiem, być użytecznym. Siły moje tego nie dokonają. Ale w najgłębszej pokorze klękam dziś przed Tobą, Boże. Odczuwam w całej pełni nicość i ułomność moją. Zwracam się do Ciebie, któryś mnie takim stworzył i który mnie prowadzisz. Boże, wyzwól mnie z tego stanu, w jakim dziś jestem. Chcę być innym. Chcę być prawdziwym harcerzem. Postępować tak w życiu, jak mi nakazują myśl i sumienie. Daj mi Twą łaskę. Ja z nią współdziałać będę i po harcersku wydobyć się chcę z tego upadku duchowego. Daj mi poczucie wartości. Ale nie tylko sugestywne poczucie, lecz chcę prawdziwą wartość w sobie wyrobić. Boże, uzupełnie się w ręce Twoje oddaję. Daj mi krok po kroku iść w górę. Święty Jerzy, pomóż mi odnieść zwycięstwo nad samym sobą. Amen⁶.

Modlitwa o łaski za wstawiennictwem druha Wicka

Wszechmogący i miłosierny Boże, Ty nam dajesz pasterzy według serca swego, uzdalniając ich do ofiarnej miłości na wzór Jezusa Chrystusa, Dobrego Pasterza. Napełniony taką miłością, Ksiądz Stefan Wincenty Frelichowski, uczestnik cierpień Chrystusowych, poniósł męczeńską śmierć w służbie braciom, którzy doznali ogromu krzywd, bólu i opuszczenia. Idąc ciemną doliną, zła się nie ulękł, lecz mężnie zło dobrem zwyciężał. Racz, Panie, za wstawiennictwem Błogosławionego Stefana Wincentego udzielić mi łaski, o którą pokornie Cię proszę. Spraw również w swej dobroci, aby ten heroiczny świadek miłości pasterskiej rychło dostąpił chwały Świętych. Który żyjesz i królujesz na wieki wieków. Amen⁷.

⁶ Modlitwa harcerska, http://wsdelblag.pl/?page_id=294, dostęp: 18.11.2019.

⁷ Skrzynka intencji, http://wsdutorun.pl/skrzynka_intencji, dostęp: 18.11.2019.

3. Propozycje działań programowych

Propozycje działań dla zuchenek i zuchów

Dominika Patyna

Sprawność *Przyjaciół/przyjaciółka Wicka*¹

1. Odwiedził nas Wicek i zabrał w podróż do swoich czasów. Zaprzyjaźniliśmy się z nim.
2. Pomogliśmy Wickowi spełnić dobre uczynki, na wzór tych, które czynił bł. ks. phm. Stefan Wincenty Frelichowski.
3. Poznaliśmy życiorys Wicka i potrafimy wymienić miejsca jego życia i pracy.
4. Inscenizowaliśmy wydarzenia z życia bł. S.W. Frelichowskiego lub zaprezentowaliśmy osobę i dzieło błogosławionego w dowolny sposób, np.: gazetka, gra, zbiórka, lekcja religii.
5. Uczestniczyliśmy w uroczystościach religijnych związanych z osobą bł. S.W. Frelichowskiego.
6. Wzięliśmy udział w niesieniu pomocy dla potrzebujących (w zależności od możliwości dziecka i środowiska).
7. Potrafimy wytłumaczyć, dlaczego papież Jan Paweł II ogłosił bł. ks. phm. S.W. Frelichowskiego patronem harcerstwa polskiego.

Uwagi

Sprawność *Przyjaciół/ przyjaciółka Wicka* nawiązuje do życia bł. S.W. Frelichowskiego. Drużynowy wybiera tematy do zadań w zależności od potrzeb i zainteresowań zuchów. Sprawność rozwija dziecięcą życzliwość, wspiera drużynowego w kształtowaniu takich postaw, jak przyjaźń, wrażliwość na potrzeby innych. Wykształca w zuchach chęć

¹ S.W. Frelichowski, *Pamiętnik*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2003, http://www.torun.salezjanie.pl/galeria/g/1415frelich_konkurs/1.pdf, dostęp: 18.11.2019; R. Zadura, *Błogosławiony ks. Stefan Wincenty Frelichowski (1913–1945). Biografia*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2006; R. Zadura, *Na rowerach – śladami patrona polskich harcerzy*, „Niedziela” 2008, nr 26(706), dod. „Głos z Torunia”, s. VIII.

pomocy innym i szanowania bliźnich. Można też udać się w miejsca życia i pracy błogosławionego.

Gawęda *Być dobrym dla innych*

Wicek był dziewięcioletnim chłopcem. Żył, kiedy nie było jeszcze waszych rodziców. Było to przed II wojną światową, a ludziom nie śniło się o grach komputerowych, iPadach czy rolnkach. Miasteczko Wicka – Chełmża – było wtedy jeszcze niewielkie, liczyło kilkanaście kamienic, domów i ulic. Wszyscy mieszkańcy żyli zgodnie, byli dla siebie mili, chętnie sobie pomagali, wspólnie radzili nad ważnymi dla siebie sprawami, lubili się spotykać, aby pośpiewać czy potańczyć. I wszystko byłoby nadal tak wspaniałe, gdyby nie zły czar. On to sprawił, że ludzie przestali się do siebie uśmiechać, zaczęli źle o sobie mówić nawzajem, obmawiali się, nikt nikomu nie pomagał. Nawet słońce przestało świecić. Nad miasteczkiem zapanowała ciemność. Najstarszy mieszkaniec miasta – pan Jan – wyczytał w księgach, że można pokonać to zło, tylko jeśli mieszkańcy miasteczka „będą dobrzy dla innych”. Nikt jednak nie rozumiał tych słów.

Wicek postanowił się dowiedzieć, co znaczą słowa „być dobrym dla innych”. Chciał pomóc mieszkańcom swojej miejscowości. Długo myślał, co mógłby zrobić. Przypomniawszy sobie, jak jego babcia Jadwiga wspominała kiedyś, że na wszystkie kłopoty jest rada. Do niej to Wicek udał się po pomoc.

Był to bardzo ciemny dzień. Wicek szedł do babci i robiło się coraz ciemniej. Wtem w oddali zobaczył światełko – im był bliżej, tym wyraźniej widział palące się ognisko i siedzące przy nim osoby. Natrafił na spotkanie przyjaciół. Gdy Wicek podszedł do ogniska, powiedziała „dobry wieczór” i opowiedziała, co zdarzyło się mieszkańcom miasteczka. Najstarsza kobieta siedząca w kręgu powiedziała: „Dobrze trafiłeś, Wicku, szukałeś odpowiedzi i my damy tobie rozwiązanie na wszystkie kłopoty”. Zapytała przyjaciół: „Jak myślicie, co oznaczają słowa: »być dobrym dla innych«?”.

Pierwszy odezwał się mężczyzna i powiedział: „Być dobrym dla innych to świecić, rozpraszać mrok, sprawiać, że jest jasno wokół. Tak jak ogień, który daje światło”. Inna kobieta powiedziała: „Być dobrym dla innych to ogrzewać tak, by ludzie stawali się radośni i szczęśliwi. Tak jak ogień, który ogrzewa”. Wicek siedział i myślał. Uzyskał od dobrych ludzi tyle wiadomości. Ruszył w drogę powrotną. Gdy spotkał się z mieszkańcami swojego miasteczka, wiedział już, co chciałby im przekazać. Powiedział im, że być dobrym dla innych to być przykładem dla nich, robić to, co dobre, pokazać własnym życiem, jak należy żyć. To nieść radość, zachowywać się tak, by innym było z nami dobrze, by chętnie z nami przebywali, przepraszać, jeśli

zawiniłiśmy. Być dobrym dla innych to troszczyć się o drugiego człowieka, pomagać mu pokonywać trudności. Być dobrym dla innych to również nieść pociechę, mieć otwarte oczy na to, co dzieje się wokół, i pomagać, jeśli taka jest potrzeba. Być dobrym dla innych to zapominać o krzywdach nam wyrządzonych, to przebaczać. To również mówić dobrze o innych, nie obmawiać, nie krytykować innych i nie życzyć im źle.

Mieszkańcy Chełmży ucieszyli się, że mogą pokonać zły czar. Od tej chwili starali się tak żyć, by być dobrymi dla innych. Wkrótce czar prysł, a w miasteczku znowu zajaśniało słońce. Wicek wiedział też, że nie tak łatwo być dobrym dla innych. Postanowił, że powoli będzie się stawać takim światłem dla innych, by wszystkim było dobrze.

Propozycje działań dla harcerek i harcerzy

Drodzy drużynowi, harcerze i harcerki, oto fragment w naszej publikacji poświęcony pracy w drużynach harcerskich. Jest to praca trudna, wymagająca zarówno od harcerzy, jak i od instruktorów samozaparcia w dążeniu do wytyczonych celów. Bardzo pomocna w tej wyboistej drodze ku harcerskim ideałom może być postać bł. S.W. Frelichowskiego. Niech te propozycje działań, a także gotowe elementy do wykorzystania w zbiórkach czy grach terenowych przysłużą się bliższemu poznaniu patrona harcerstwa.

Scenariusz zbiórki *Rodzina to siła*

Aleksandra Michalak

*A już najdziwniejszą, ale najlepszą jest idea harcerstwa:
wychowanie młodzieży – przez młodzież².*

ks. phm. Stefan Wincenty Frelichowski

1. Obrzędowe rozpoczęcie zbiórki.
2. Przypomnienie biografii druha Wicka – warto zerknąć do kalendarium życia na s. 21–25.
3. Piosenka o bł. ks. S.W. Frelichowskim (s. 27–28).

² S.W. Frelichowski, *Pamiętnik*, dz. cyt., s. 24.

4. Odczytanie fragmentu dotyczącego ostatnich chwil życia brata druha Wicka, Czesława. Tekst pochodzi z *Pamiętnika* ks. S.W. Frelichowskiego (załącznik 1).
5. Dyskusja na temat **relacji w rodzinie Frelichowskich**: jakie relacje panowały w rodzinie druha Wicka? Jaka więź łączyła Stefana Wincentego i jego brata, Czesława? Co dawało siłę rodzinie w trudnych chwilach?

Polecam uświadomić harcerkom i harcerzom w tej chwili, jak ważne są rodzina i prawidłowe relacje w niej. Nieważne, czy chodzi o rodzinę sprzed wieku, czy o nasze rodziny, te, które żyją współcześnie. Drużyna tworzy mapę myśli, w której centrum znajduje się napis „Rodzina”. Harcerze dopisują skojarzenia, ale tylko te pozytywne. Gdy pojawią się jakieś negatywne, staramy się odpowiedzieć na pytanie, dlaczego w rodzinie może źle się dziać. Uświadamiamy dzieciom, że istnieją różne problemy, które utrudniają funkcjonowanie w tej wspólnotce, jaką jest rodzina. Trudności w dzisiejszych czasach mogą wynikać też ze zjawiska nazywanego **mową nienawiści**. Czym ona jest?

Mowa nienawiści to negatywnie nacechowane wypowiedzi skierowane do określonej jednostki lub grupy ze względu na posiadane przez nie cechy³. Cechy te to przede wszystkim odmienny kolor skóry, religia, narodowość, orientacja seksualna itd.

Harcerze uczestniczą z drużynowym w dyskusji i odpowiadają na pytania:

1. Często mowa nienawiści spotykana jest w Internecie – czy zetknęliście się z nią?
2. Jak może ona wpływać na relacje rodzinne? Czy rodzice mogą coś zrobić w sytuacji, gdy ich dziecko doświadcza mowy nienawiści?

Podzielcie się na dwójki i spróbujcie opracować przykłady wypowiedzi zawierających mowę nienawiści. Reszta drużyny ma za zadanie spróbować określić, przeciw komu skierowana jest ta wypowiedź.

³ *Mowa nienawiści*, <http://rownowazni.uw.edu.pl/mowa-nienawisci>, dostęp: 18.11.2019.

Wspomnienie błogosławionego ks. S.W. Frelichowskiego (23 lutego 2020⁴) – **propozycje działań dla harcerzy**

1. Uczczenie tego dnia w drużynach – środowiskach. Można zrobić kominek harcerski z gawędą o bł. ks. S.W. Frelichowskim, która opowiada o błogosławionym, ale z uwzględnieniem ostatnich chwil jego życia (załącznik 2).
2. Liturgiczne wspomnienie bł. ks. S.W. Frelichowskiego dobrze jest obchodzić w ściśle religijnym charakterze – udać się na mszę św., podczas której drużyny (czy też całe hufce) będą prosić o wstawiennictwo błogosławionego dla polskich harcerzy. Warto na tę uroczystość dobrze się przygotować – aktywnie uczestniczyć w Eucharystii. W załączniku 4 proponuję modlitwę wiernych ułożoną na tę uroczystość.
3. Wspomnienie druha Wicka jest świętem jednoczącym harcerzy, przypada na dzień po Dniu Myśli Braterskiej. Proponuję połączyć te dwie uroczystości – w wielu hufcach są organizowane obchody DMB, które zawierają też program artystyczny. W związku z tym w załączniku 3 znajduje się scenariusz scenki mówiącej o bł. ks. S.W. Frelichowskim i jego miłosiernej, braterskiej postawie wobec bliźnich.

Załącznik 1. Fragment *Pamiętnika* bł. ks. S.W. Frelichowskiego⁵

5 marca, Środa Popielcowa

Przyszło więc to nieszczęście. Wierzyć mi się nie chce, że już nie ma Czecha. Że już nie mam brata. A jednak tak jest. A jednak w domu leży już tylko trup. Cały ten dramat zaczął się w środę 26 lutego. Czechu przyszedł z interesu o wpół do jedenastej i zaczął narzekać na ból w brzuchu. Mamusia zawołała lekarza Przeworskiego, który powiedział, że to jest ślepa kiszka i natychmiast przewieziono go do szpitala⁶. Czechu stał się zupełnie biały i zmieniony. Żegnał się z domem i jakby przeczuwał, że już żywy do niego nie wróci. Pożegnał wszystkich i powiedział: „Zostańcie z Bogiem”. Mnie wtedy nie było. Byłem w szkole. Z początku w ogóle nie myślałem, że

⁴ Oczywiście data ta jest symboliczna, jednakże tekst modlitwy koresponduje z tekstami ewangelii i psalmów na ten dzień. Liturgię słowa na dany dzień można sprawdzać np. na stronie www.mateusz.pl lub <https://www.paulus.org.pl/czytania>, dostęp: 18.11.2019.

⁵ S.W. Frelichowski, *Pamiętnik*, dz. cyt., s. 25–28.

⁶ Szpital miejski w Chełmży.

będzie z nim źle, bo operacja ślepej kiszki to najłżejsza. Operacja była około wpół do trzeciej. Po operacji lekarz powiedział, że nie ma nadziei utrzymania go przy życiu, bo to nie ślepa kiszka, ale zapalenie błony brzusznej. A że Czechu ma słabe serce i płuca, to nie wytrzyma. Na drugi dzień mamusia była u niego i za dnia, i w nocy. Lekarz powiedział, że dożyje najwyżej do dwunastej w nocy. Zaraz w środę wieczorem ks. Baniecki⁷ zaopatrzył go na śmierć. Wzruszające to było i pełne takiej prostoty i wiary dziecięcej. Nie spodziewaliśmy się nigdy tego po Czechu. Gdy mu ksiądz dawał Komunię św., to z takim przejęciem i wiarą wołał: „To Bóg mój, to Pan mój. Mamusiu teraz jestem gotów na życie i na śmierć”. Później mówił: „Mamusiu teraz idę do Pana Jezusa i będę Jemu śpiewał razem z aniołami: Hosanna, Hosanna”. To było bardzo wzruszające, a tak niewinne, tak święcie to wypowiedział to Hosanna, że pokorniejszego przygotowania na śmierć chyba nie może być. A gdy mu ksiądz namaszczał olejem świętym oczy, usta i uszy, mówił: „Panie Jezu, przepuść mi, com uczynił złego oczyma, uszami i językiem”, a tak to mówił po chrześcijańsku, tak jakoś, że wprost się myślało, że to święty. Nawet ksiądz był wzruszony. Gdy ksiądz odchodził, to Czechu powiedział mu, aby pozdrowił wszystkich kolegów. W czwartek było też lichy i doktor mówił, że tylko do północy dożyje. Najwięcej było mi żal tatusia. Był on chory na płuca i nie mógł iść do niego. Ja tego dnia poszedłem do świętych sakramentów i złożyłem Panu Jezusowi ślub, że gdy Czechu będzie zdrowy, to ja nie będę na nic zważał, tylko pójdę na księdza. A chociaż przychodziły liczne pokusy, to jednak trwałem i nie żałowałem mego ślubu. I zdawało się, że Bóg Najwyższy wysłuchał naszych modlitw, w piątek bowiem serce wzmocniło się, i dostał trochę gorączki, i było mu lepiej. I tak, co który przychodził ze szpitala, każdy mówił: „Lepiej, lepiej”. I była nadzieja uratowania go. W piątek była Msza św. w szpitalu i dostał Komunię św. W sobotę było mu lepiej. Po południu przyjechał stryj Andrzej⁸. Co to była za radość dla tatusia⁹. Zaraz wstał z łóżka i się serdecznie przywitali. I myśmy się wszyscy cieszyli, bo i Czesiowi było lepiej. W niedzielę po południu poszedłem ze stryjem do szpitala. Ucieszył się Czechu i trochę mówił. [...] W poniedziałek stryjek odjeżdżał o drugiej w południe, odprowadziłem go. A prawie o tej samej godzinie Czechowi się pogorszyło. Dostał znów bóle w brzuchu, ale myśleliśmy, że to rana się zarasta. Był ogromnie osłabiony, bo nic jeść nie dostał. Wieczorem odmówiliśmy nowennę do

⁷ Ksiądz Feliks Baniecki (1884–1938), prefekt gimnazjum w Chełmży.

⁸ Andrzej Frelichowski, brat ojca, mieszkał w Trzemiętowie (parafia Byszewo), niedaleko Bydgoszczy.

⁹ Ludwik Frelichowski (1883–1957).

Przemienienia Pańskiego i Różaniec. Jednakże Czesiowi było coraz gorzej. Przed południem byłem w szkole. Gdy przyszedłem, mamusia i tatuś siedzieli strapieni w salonie. Dziadek¹⁰ też był. Mamusia powiedziała tatusiowi, żeby poszedł do szpitala. Nie wiem, co to było, ale jakieś złe przeczucie miałem. Poszedłem więc około trzeciej z tatusiem do szpitala. Tatuś wszedł do Czesia, a ja zostałem i poszedłem do kaplicy się modlić o jego zdrowie. Potem poszedłem do Czesia. Babka¹¹ też była. Nie wiem, czy on mnie poznał. Usiadłem cicho. On mówił do tatusia: „Ja już idę spać, ja usnę”. Gdy mamusia się nad nim pochylała, to obłapał ją za szyję i serdecznie uściskał, i tatuś potem się nad nim pochylał i jego uściskał, i powiedział: „Zostańcie z Bogiem”. Teraz już wiele nie mówił, tylko od czasu do czasu rzucał jakieś słowa, ale zupełnie naturalnym głosem. [...] Gdy się siostra zaczęła modlić, bo ręce miał zimne, to Czesiu mówił litanie do końca; jedynie na Baranek Boży nie miał siły. Gdy mu dano gromnicę, to się jeszcze modlił, ale duchem już nie był na ziemi. Trudno jest mi opisać chwilę śmierci i ciężko mi na duszy. O wpół do piątej umarł. Śmierć miał do pozazdroszczenia. Osoby, które tam były, chętnie by sobie taką życzyły. A ja, gdyby mnie Bóg powołał do siebie, to i ja bym chętnie poszedł, chociaż i w tym młodym wieku.

Załącznik 2. Gawęda na wspomnienie bł. ks. S.W. Frelichowskiego

Noc. Nad Dachau rozciąga się gwieździste niebo, powietrze jest ostre, zimowe. Można nim pooddychać, żeby wpuścić w płuca trochę czystego powietrza. Ale to zapewne tylko kłamliwe myśli – tak naprawdę powietrze jest wszędzie już zatrute. Obóz niesie za sobą śmierć. Szczególnie teraz, gdy w Dachau rozprzestrzenia się epidemia tyfusu. Jedna postać przeemyka z jednego baraku do drugiego. Omija niebezpieczeństwa, stara się dojść z najważniejszą posługą. Ksiądz Frelichowski – cichy bohater dnia codziennego. Tu, w obozie, każdy dzień jest ważny. Każde przeżycie dnia jest zwycięstwem. Czy w naszym życiu traktujemy dni z wdzięcznością? Ksiądz Stefan Wincenty niesie chętną pomoc bliźnim. Daje im nadzieję. Pełni posługę kapłańską. Nieraz słyszeliśmy pewnie historie o tym, jak pielęgniarka lub lekarz zarazili się chorobą od pacjentów. Tak też stało z księdzem Frelichowskim. Tyfus dopadł go i nie dał rady się wybronić. Czym jest służba? To pełnienie swoich obowiązków do końca, czasem oznacza to, że do śmierci. Każdy z nas pełni służbę tam, gdzie może – w szkole, pracy, drużynie

¹⁰ Dziadek: Stanisław Konkowski.

¹¹ Babcia: Wiktoria Konkowska.

harcerskiej, domu i rodzinie. Jesteśmy potrzebni, chociaż czasem nasza praca i służba wydają się nam mało znaczące. Gdy patrzymy na wielkie ideały, na takich ludzi, jak druha Wicek, myślimy, że nigdy nie będziemy tacy jak oni. Jednak zapominamy, że nikt od nas tego nie wymaga. Nasze czasy nie wymagają od nas narażania życia w czasie wojny. Teraz mamy inne zadania, inne trudności. Nasze codzienne życie to wielka próba wypełniania przyrzeczenia i prawa harcerskiego.

Załącznik 3. Scenariusz scenki

Występują: **Druh Wicek, chorzy** (przynajmniej dwóch, ale może być więcej), **czarne postacie**, które symbolizują tyfus, **pielęgniarka, anioł, więźniowie**.

Na scenie leżą więźniowie na cienkich postaniach (mogą być szare koce). Nagle budzi się jeden z więźniów – Druh Wicek. Wyróżnia się spośród innych, ma przy sobie krzyż. Wstaje, rozgląda się, przemyka cicho w stronę wyjścia z baraku. Należy je jakoś zorganizować (może być to przejście oddzielone parawanem itp.). Druh Wicek wchodzi między cierpiących ludzi – pojękują, widać, że cierpią. Słyszą szepoty: „ksiądz, ksiądz”. Druh Wicek dotyka czoła chorego, modli się nad nim.

Chory 1: Księżu, ja muszę się wypowiedzieć...

Chory 2: Księżu, proszę powiedzieć mojej mamie, że... (głos się urywa, słychać kaszel).

Druh Wicek: Panie, zmiłuj się nad nimi.

Druh Wicek siedzi jeszcze chwilę przy chorych, dotyka ich czoła, trzyma za ręce. Po chwili zaczyna bardzo mocno kaszleć. Patrzy w niebo, do góry i mówi:

Druh Wicek: Już świta, muszę iść...

Smutna muzyka.

Druh Wicek odchodzi, idzie na swój koc. Przenosimy się znowu do celi więziennej. Widac, że Druh Wicek czuje się coraz gorzej – ociera pot ręką, kaszle, leży i trzęsie się. Inni więźniowie próbują pomóc mu wstać, ale jest bardzo słaby, opiera się o coś. Złowroga muzyka.

Nagle pojawiają się ubrane na czarno postacie, oznaczające chorobę. Próbują przyciągnąć Druha Wicka do siebie, ale ten je odpędza. Jeszcze chwilę biegną wokół niego, potem uciekają.

Więzień 1: Musimy zaprowadzić cię, księżu, do szpitala...

Druh Wicek zostaje zaprowadzony do szpitala. Kładzie się na łóżku zaścielonym białym prześcieradłem. Przychodzi pielęgniarka, robi mu okład na czoło.

Pielęgniarka: Słabo to widzę... Pomóż mu, Boże!

Pielęgniarka odchodzi. Złowieszcza muzyka. Znowu pojawiają się czarne postacie. Próbuje ciągnąć Druha Wicka, szarpią go. On nie ma siły już ich odganiać. Kaszle.

Druh Wicek: Jezus, Maryjo, ratujcie mnie...¹²

Nagle w oddali pojawia się anioł. Gdy czarne postacie go zauważają, z przestraszeniem uciekają. Anioł zbliża się, podaje rękę Druhowi Wickowi. Idą razem w dal.

Załącznik 4. Modlitwa wiernych na 23 lutego 2020

Módlmy się za Kościół Święty, za papieża Franciszka, biskupów i kapłanów, a także za kapelanów harcerek, aby wszyscy uczyli nas miłować naszych nieprzyjaciół, służyć Tobie i nieść chętną pomoc bliźnim. Ciebie prosimy...

Módlmy się za rządzących w naszym kraju, aby sprawowali swoje obowiązki godnie i z oddaniem służyli ludziom. Ciebie prosimy...

Módlmy się za potrzebujących, chorych fizycznie i psychicznie, nieszczęśliwych i samotnych, aby łaskawy i miłosierny Pan pomógł im w ich cierpieniach. Ciebie prosimy...

Módlmy się za członków różnych organizacji harcerek i skautowych w Polsce i na świecie, aby za przykładem błogosławionego księdza Frelichowskiego budowali, wzrastali w wierze i pamiętali o tym, że są świątynią Ducha Świętego i Duch Święty w nich mieszka. Ciebie prosimy...

Módlmy się za harcerek i skautowych wychowawców, instruktorów, aby w swojej pracy z dziećmi i młodzieżą kierowali się chrześcijańską miłością i mądrością. Ciebie prosimy...

Módlmy się za zmarłych polecanych w tej mszy świętej, ale także za zmarłych członków Szarych Szeregów i innych harcerek organizacji konspiracyjnych, za poległych w czasie wojny, za zmarłych harcerek, harcerki i instruktorów, aby dzięki wstawiennictwu błogosławionego Stefana Wincentego Frelichowskiego dostąpili przebywania z Tobą w niebie. Ciebie prosimy...

¹² To słowa bł. ks. S.W. Frelichowskiego. Zob. W. Wielgoszewski, *Duchowni diecezji chełmińskiej (21C). Błogosławiony kapłan i męczennik (III)*, „Niedziela Toruńska” 2008, nr 10, <https://www.niedziela.pl/artukul/52743/nd/Blogoslawiony-kaplan-i-meczennik-III>, dostęp: 28.01.2020.

Sprawności

Halina Krystowczyk

Wicek*

1. Zapoznał/-a się z życiorysem bł. ks. phm. S.W. Frelichowskiego i zna miejsca związane z jego życiem.
2. Wie, dlaczego papież Jan Paweł II wyznaczył Wicka na patrona polskich harcerzy.
3. Zna datę dnia patrona, uczestniczył/-a w nabożeństwie z modlitwą ku czci patrona harcerzy.
4. Spełnia dobre uczynki, które czynił Wicek jako harcerz, kapłan, męczennik.
5. Uczestniczy w swoim domu w przygotowaniach do świąt i ich organizacji.

Druh Wicek**

1. Wiedzą o druhu Wicku dzieli się z rówieśnikami w drużynie i w swoim środowisku. Osobę bł. ks. phm. Stefana Wincentego Frelichowskiego potrafi przedstawić w różnych formach: gazetka, gawęda, scenka, krzyżówka, gra itp.
2. Umie wytłumaczyć, dlaczego papież Jan Paweł II wybrał druha Wicka na patrona polskich harcerzy.
3. Potrafi podjąć służbę na rzecz osób starszych, chorych, samotnych czy niepełnosprawnych, chętnie niesie pomoc potrzebującym, bierze udział w służbie na rzecz innych.
4. Weźmie udział w wyprawie do miejsc związanych z życiem druha Wicka (Toruń, Chełmża).

Propozycje działań dla harcererek i harcerzy starszych

Teresa Ulanowska

Gawęda Czy słowa mogą boleć?

– Głupi jesteś! – krzyknął Krzysio podczas zbiórki do Stasia, robiąc przy tym wyzywającą minę.

– Sam jesteś głupi! A w dodatku grubas z ciebie i w ogóle nie nadajesz się na zastępowego! – odpowiedział Staś.

– Może i jestem gruby, ale przynajmniej moich rodziców stać na porządne jedzenie, a ty musisz jeść... yyy... trociny. Chcesz, to ci trochę nazbieram, chudzielcu. Podobno na wojnie ludzie jedli je, jak byli głodni...

Druh Kuba przyglądał się przez krótką chwilę wymianie „ognia” pomiędzy chłopcami. Z jednej strony sprzeczkę tego typu nikogo nie dziwią, z drugiej strony poczuł się dziwnie. W jego brzuchu nagle zaczął rosnać ogromny kamień, który z każdą sekundą chłopięcej sprzeczkę boleśnie pęczniał.

– Dość, panowie, po zbiórce zostajecie na kwadrans. Mamy do pogadania. Tymczasem Krzyś idzie po miotłę, a Staś sprząta narzędzia – powiedział Kuba.

Nadąsani chłopcy w milczeniu wykonali polecenie swojego drużynowego. Bilans zbiórki nie napawał optymizmem. Z trzech karmników, które mieli wykonać, nie powstał żaden, pozostali chłopcy opowiedzieli się po jednej lub po drugiej stronie konfliktu, przez co atmosfera w zastępie stała się bardzo napięta, a zadanie nie zostało wykonane. Druh Kuba cały czas czuł się bardzo źle, w spokoju zbierał jednak myśli i czekał, aż wszyscy chłopcy opuszczą miejsce zbiórki. Gdy tak się stało, usiadł na podłodze i rozłożył na niej pustą kartkę. Po swojej prawej stronie posadził Stasia, po lewej zaś usiadł Krzysio. Siedzieli tak w milczeniu dobre pięć minut, które w tak gęstej atmosferze wydawały się trwać wieczność. Ciszę przerwał Staś, któremu sytuacja również zaczęła ciążyć.

– Druhu, to on zaczął! On mnie wyzwał i obraził! – powiedział.

– Nieprawda! Stwierdziłem tylko fakt! Nie umiesz robić karmnika według instrukcji, bo jesteś głupi! To żadne wyzwisko, tylko sama prawda! – odparł Krzyś.

– Miałem własny pomysł...

– Głupki nie mają pomysłów!

– Krzysztof! – przerwał gwałtownie drużynowy.

– No co, taka prawda! Wolno mi chyba wyrazić własną opinię. To się przecież nazywa „wolność słowa” – odpowiedział Krzyś.

– Do wolności słowa wrócimy za tydzień. Teraz mam dla was zadanie. Przed nami leży kartka. Każdy z was dostanie dwie takie kartki. Na jednej z nich wypisze wszystkie słowa, wszystkie szkodliwe określenia, wyzwiska, które usłyszał od drugiego, oraz wszystkie uczucia, jakie te słowa w nim wywołały. I te, które pojawiły się od razu, gdy zostały wypowiedziane te słowa, i te, które pojawiły się później. A uwierzcie mi, że niełatwo będzie o nich zapomnieć – wyjaśnił Kuba.

– A druga kartka? – zapytał Krzyś.

– Druga kartka pozostanie niezapisana, jednak proszę was, by z każdym zapisanym słowem zgnieść ją tak mocno, jak mocne są emocje, które wam towarzyszą w związku z wyzwiskami, jakie dzisiaj usłyszeliście.

– Czyli co, jak się wściekłem, że on powiedział na mnie „grubas”, to mam to napisać, a potem pognieść kartkę?

– Dokładnie tak.

– I wyrzucić?

– Nie, kartka zostaje z wami przez cały tydzień. Ilekroć pomyślicie o słowach, które dzisiaj usłyszeliście, macie ją zgnieść.

– A kary nie będzie? – spytał Staś, zdziwiony łagodnością drużynowego.

– To zależy od was. Tymczasem wiecie, co macie robić. Za tydzień weźcie ze sobą obie kartki – powiedział Kuba, po czym pożegnał chłopców.

Tu może nastąpić przerwa. Proponuję, by w ramach zbiórki poruszyć kwestię wpływu słów na emocje i budowanie poczucia własnej wartości. Warto wykonać takie ćwiczenie z harcerzami. Jeżeli nie chcą wykonywać go indywidualnie, mogą pracować np. w zastępie. Każda osoba/grupa otrzymuje kartkę, na której wypisuje określenia wywołujące negatywne reakcje oraz nazywa towarzyszące im emocje z uwzględnieniem czasu, czyli: „Co czujesz/może czuć ktoś inny zaraz po usłyszeniu takiego komunikatu, a co możesz/może czuć po kilku dniach?”.

Następnie, podobnie jak bohaterowie gawędy, uczestnicy ćwiczenia gniotą kartki.

Kolejnym zadaniem będzie próba rozprostowania każdej z pogniecionych kartek. Na zakończenie ćwiczenia drużynowy/zastępowy prosi o skojarzenia, o próbę interpretacji ćwiczenia w kontekście gawędy.

Celem ćwiczenia jest uświadomienie harcerzom, że każdy akt przemocy słownej, każda etykieta, sprowadzenie człowieka do jednego lub kilku stereotypowych przymiotników mogą wyrządzić prawdziwą szkodę w procesie budowania jego osobowości oraz poczucia własnej wartości. Zmięta kartka symbolizuje wpływ etykiet, stereotypów, hejtu na osobowość danej osoby. Choć można ją rozprostować,

wygładzić, linie zagniecień wciąż pozostają widoczne. Choć kartka dalej pozostaje kartką i w dalszym ciągu można na niej coś zapisać, została bezpowrotnie zmieniona i ukształtowana.

Minął tydzień, w którym Krzyś i Staś wykonali zleczone przez druha Kubę zadanie. Wydawało się ono bez sensu, jednak po kilku dniach poruszania się z kartką w kieszeni chłopcy przyzwyczaili się do jej obecności. W międzyczasie Staś dostał jedynkę ze sprawdzianu z matematyki i słowa Krzysia: „Jesteś głupi” wróciły do niego jak bumerang. Tym razem nie poczuł wściekłości, ale ogromny smutek. Odruchowo sięgnął do kieszeni i ścisnął swoją kartkę w kulkę. Nie puścił jej jednak od razu. Trzymał ją w dłoni przez pół dnia i zgniatał, pocierał, miętył. Tymczasem Krzyś grał w piłkę na boisku z kolegami. Był kapitanem, tak zdecydował nauczyciel WF-u. Gdy jego drużyna miała okazję strzelić gola, Krzysiek przewrócił się w najmniej spodziewanym momencie i przetoczył się za linię autu. Nagle usłyszał salwę śmiechu kolegów. „Sam jesteś jak ta piłka!” – wołali. „Taki kapitan to nie kapitan” – krzyknął ktoś. „No co ty, z takim to przynajmniej jakoś się kula!” – odpowiedział inny i wszyscy ryknęli śmiechem. Krzysiek wrócił do szatni i wyciągnął swoją kartkę. Najpierw szarpnął ją gwałtownie, później jednak usłyszał w pamięci głos Stasia: „Jesteś grubasem”. I choć jego uścisk stał się słabszy, Krzysiek nie puścił swojej kartki do wieczora. „Jestem gruby, niezdarny i nie potrafię dowodzić” – myślał o sobie Krzysiek. „Jestem głupi i biedny, niczego nie osiągnę w życiu” – pomyślał Staszek i dopisał to na swojej niepomiętej kartce.

Po tygodniu spotkali się na zbiórce i trudno było im spojrzeć na siebie nawzajem bez wyrzutów sumienia. Po zbiórce Kuba spytał ich, jak poszło wykonywanie ćwiczenia.

– Macie swoje kartki? – zapytał.

– Nie chcę czytać swojej – powiedział Staszek, a Krzysiek pokiwał głową.

– Wiecie, co symbolizuje pomięta kartka?

– Myślę... – zaczął Staszek – że kartka to ja. To znaczy... Czuję się jak ta kartka. Taki wymięty. Każde słowo, które usłyszałem, wywołało u mnie wściekłość, ale teraz... teraz nie jestem już wściekły. Jestem smutny. I czuję, że nie jestem wiele wart.

– Ja czuję, jakbym był tylko grubasem, nikim więcej. Nie myślę już o sobie jak o kimś, kto jest dobry z historii, o kimś, kto zna się na sklejananiu modeli. Jestem... gruby i też czuje się niewiele wart – powiedział Krzysiek.

– Kartka symbolizuje to, co dzieje się z człowiekiem, który doświadcza wyzwisk, którego widzi się tylko przez pryzmat jednej jego cechy. Można ją rozprostować, wyprasować, posklejać i co tylko chcecie. Linie jednak

zawsze będą na niej widoczne. Już nigdy nie będzie tą samą kartką. Rozumiecie? – zapytał Kuba. – A co do wolności słowa, pamiętajcie, że jej granice są tam, gdzie twoje słowo może zgnieść czyjąś kartkę – dodał.

Scenariusz zbiórki dla harcerek i harcerzy starszych

Rozpoczęcie zbiórki: gawęda

W sodalicji kandydat na prezesa, a w drużynie mam objąć drużynowego. Czy ja wiem, co robić? Będę czekał na wypadki. Czuję, że sodalicję¹³ bym dobrze poprowadził, co do drużyny, to się obawiam. Czuję bowiem, że harcerstwo to jednak ma idealne zasady i idee. Aby je poprowadzić i wpoić, trzeba je wpieryw dobrze posiadać, tego mi brak. Wprawdzie staram się o to, aby je osiągnąć, ale nie wiem, kiedy będę je miał. A pchać drużynę, aby wegetowała, nie chcę, a na wyżyny jej nie dostanę. Oto przyczyna, dla której niechętnie przyjmuję drużynowego...¹⁴

Zbiórka jest formą gry koncepcyjnej, w której biorą udział grupy/zastępy. Celem gry jest opracowanie działań zmierzających do rozwinięcia potencjału drużyny, analizy i pokonywania ewentualnych przeszkód poprzez rozpoznawanie potrzeb środowiska i jego członków. Punktem wyjścia jest postawa bł. S.W. Frelichowskiego. Zbiórka może posłużyć jako podłoże planowania pracy drużyny z uwzględnieniem potencjału jej członków oraz środowiska.

Ja bym miał program dla podniesienia drużyny, ale na to potrzeba trzech lat dobrych. W pierwszym trzeba przygotować do stopni i wycieczki w okolicę. W wakacje porosyłać, ile tylko można, na kursy lub obozy innych drużyn, aby się przetarli. W drugim roku to samo, ale więcej gawęd i pogłębiać ducha harcerskiego, i wyćwiczyć sobie dobrego harcerza jako obywatela. W lato na obozy. W trzecim jako zastępowych pousadzać, a resztę znów tak samo i dopiero w trzecim roku urządzić własny obóz¹⁵.

Po wprowadzeniu w tematykę zbiórki poprzez odczytanie bądź inną formę prezentacji treści *Pamiętnika* prowadzący dokonuje podziału na grupy (sugerowana jest praca w zastępach, można jednak dokonać wymieszania osób biorących udział w grze).

¹³ Stefan był członkiem Sodalicji Mariańskiej od 26 maja 1927 roku.

¹⁴ W harcerstwie był od 21 marca 1927 roku. S.W. Frelichowski, *Pamiętnik*, dz. cyt., s. 23.

¹⁵ Tamże, s. 23–24.

Krok 1

Przewidywany czas: ok. 10 min

Każda z osób biorących udział w grze otrzymuje po dwie karteczki w dwóch różnych kolorach. Zadaniem uczestnika na tym etapie jest dokonanie analizy swoich mocnych i słabych stron. Na jednej z karteczek w pierwszym kolorze zapisuje odpowiednio swoje mocne strony (potencjał), które mogą przekładać się na lepsze funkcjonowanie drużyny, na drugiej zaś – swoje słabe strony (deficyt), nad którymi chciałby przy pomocy drużyny popracować. Analogicznie na jednej z karteczek w drugim kolorze wypisuje potencjał środowiska, a więc wszystkie mocne strony, które pomogą w planowaniu pracy drużyny i zastępu, na drugiej z kolei – obszary, które wymagają wsparcia ze strony drużyny czy zastępu. Po zakończeniu pracy własnej karteczki układane są w czterech zbiorach, a następnie ich treść jest analizowana przez członków grupy/zastępu.

Tak przygotowana analiza stanowić będzie bazę do trzech następnych rund, które są odpowiednikami trzech kolejnych lat formowania drużyny/zastępu według koncepcji druha Wicka.

Krok 2

Przewidywany czas: ok. 25 min

Runda pierwsza odpowiada pierwszemu rokowi pracy drużynowego: „W pierwszym (roku) trzeba przygotować do stopni i wycieczki w okolicę”. Zastanawiamy się zatem, jak rozplanować zbiórki zastępu, uwzględniając walory turystyczne okolicy, ale także słabe strony środowiska. Odnosząc się do jego zalet i potrzeb, planujemy potencjalne działania. Warto podkreślić, że „rok” ma tu wymiar orientacyjny, a okres planowania może być krótszy. Gra uwzględnia trzy rundy. Każdą z nich można potraktować jako propozycję planu na kwartał. Takie podejście pomoże w planowaniu pracy. Podobnie wygląda kwestia stopni i sprawności. Planując działania na rzecz środowiska lokalnego oraz wykorzystując jego potencjał do planowania zbiórek, skupiamy się na zdolnościach i wiedzy członków własnej grupy, a także na ich słabych stronach, nad którymi sami chcieliby pracować. Warto też odnieść się do samorozwoju i uwzględnić (po prostu wypisać), z jakich kursów chcieliby oni skorzystać.

Przykład: Zastęp składa się z sześciu osób w wieku 14–15 lat. Mieszkają one w jednej dzielnicy dużego miasta. Podczas analizy ustaliły, że w ich dzielnicy znajduje się punkt widokowy z perspektywą na rzekę (potencjał), jednak okolica jest zaśmiecona i zdewastowana (deficyt). Postanowiły zaplanować projekt, którego celem jest wysprzątanie i przystosowanie okolicy, by stała się ona bardziej zachęcająca. Czworo członków tego zastępu jest w trakcie zdobywania stopnia ćwika, a słabe strony, nad którymi chcą pracować, to: terminowość i punktualność, nieśmiałość, komunikacja i współpraca. Mocne strony, które mogą stanowić potencjał grupy, to: umiejętności komputerowe, znajomość terenu, zdolności organizacyjne, zapał. Na podstawie dokonanej analizy, po uwzględnieniu indywidualnych cech członków zastępu oraz wymagań na stopień ćwika, powstał zarys projektu, w ramach którego zadania przydzielono tak, by maksymalnie wykorzystać potencjał członków zastępu na rzecz podnoszenia ich kompetencji, które uznali za swoje słabe strony.

Krok 3

Przewidywany czas: ok. 25 min

Analogicznie do rundy pierwszej runda druga odnosi się do słów: „W drugim roku to samo, ale więcej gawęd i pogłębić ducha harcerskiego, i wyćwiczyć sobie dobrego harcerza jako obywatela”.

Jakie działania możecie podjąć jako zastęp/drużyna, by pogłębiać duchowość, rozwijać harcerskiego ducha i realizować wychowanie obywatelskie, pamiętając o potrzebach własnych i środowiska?

Krok 4

Przewidywany czas: ok. 15 min

Runda trzecia to runda odnosząca się do autonomicznej pracy zastępu. Jakie działania możecie podjąć, by pogłębić więzi, polepszyć współpracę?

Krok 5

Przewidywany czas: ok. 15 min

Obóz. Wymyślcie fabułę, zaproponujcie miejsce obozu dla waszej drużyny, przygotujcie zarys programu, który pozwoli wam umocnić drużynę.

Krok 6

Prezentacja i podsumowanie

Każda z grup przedstawia wyniki swojej pracy. Omawia szanse i zagrożenia, które mogą pojawić się przy wdrażaniu ich propozycji w życie. Na podstawie prezentacji przeprowadza się dyskusję podsumowującą.

Wariant historyczny

Grę można przeprowadzić w wariacie historycznym, który wymaga jednak wcześniejszego wprowadzenia podczas zbiórek w dzieje przedwojennego harcerstwa na ziemiach polskich oraz przedstawienia ogólnego zarysu sytuacji społecznej i politycznej w przedwojennej Polsce. Harcerze starsi wcielają się w rówieśników Wicka i planują działalność drużyny harcerskiej w latach 1930–1933 z uwzględnieniem możliwości technologicznych i innych, właściwych dla tego okresu. W grę warto wpleść wątki z życia patrona harcerstwa oraz z dziejów przedwojennego harcerstwa. W takim układzie grę można rozciągnąć na kilka zbiórek (np. każda runda odbywać się może podczas osobnej zbiórki) i urozmaicić ją poprzez użycie kostiumów, rekwizytów, pamiątek, fotografii czy filmów. Całokształt można realizować metodą projektu, który jest wieloaspektowy i rozwijający w wielu sferach: poczynając od wiedzy historycznej i harcerskiej, poprzez umiejętność planowania pracy drużyny/zastępu, samoświadomość, na umiejętnościach aktorskich skończywszy.

Propozycja projektu starszoharcerskiego *Z Wickiem przeciwko hejtowi*

Projekt starszoharcerski to metoda, która wymaga uwzględnienia wielu czynników, w tym charakterystyki członków drużyny czy cech środowiska, w którym ona działa. Dlatego trudne jest określenie sztywnych ram, podanie konkretnych zadań, które powinny być wykonane. Poniższa propozycja może więc podlegać modyfikacjom, tak by była rozwiązaniem szytym na miarę potrzeb konkretnej drużyny i jej otoczenia.

Hejt jest zjawiskiem, które szerzy się obecnie na potężną skalę. Sprzyjają temu mediatyzacja oraz media społecznościowe, które pod pozorem wolności słowa dają przyzwolenie na kultywowanie praktyk takich jak mowa nienawiści czy hejt. Poniższy projekt to propozycja zajęcia stanowiska w sprawie, ale także dążenie do minimalizowania przejawów hejtu w otoczeniu.

Zło można najlepiej dobrem i tylko tym wykorzystać. Zamiast wady dążyć do cnoty, będącej zupełnym przeciwieństwem tej wady. [...] Zwalczając objawy niechęci. O bliźnim nigdy źle ani uszczypliwie się nie wyrażać [...]. Okazać mu zawsze swą miłość. Zawsze z uprzejmością i dobrocią się do niego odnosić. Nigdy nie ganić ani nie rozpowiadać tego, co by innych mogło obrazić albo rozgoryczyć¹⁶.

Proponowane działania:

1. Stwórzcie projekt logo, które będzie się kojarzyło z waszym sprzeciwem wobec hejtu.
2. Zróbcie rozpoznanie w waszej okolicy. Czy na murach widnieją wulgarne napisy, słowa nawołujące do nienawiści? Wejdźcie w kontakt z właścicielami obiektów, znajdźcie sponsora, który pomoże wam zakupić farbę, i zamalujcie te miejsca. A może umieścicie tam również logo, jako znak waszego sprzeciwu?
3. Zgłaszajcie wszystkie nadużycia, których jesteście świadkami, zarówno te w realnym świecie, jak i w Internecie. Gdy ktoś próbuje wciągnąć was w dyskusje obrażające innych w Internecie, zamiast komentarza wklejcie swoje logo.
4. Zorganizujcie badanie w swojej szkole. Sprawdźcie, jak wielu uczniów w waszym otoczeniu doświadczyło hejtu. We współpracy ze szkolnym psychologiem czy pedagogiem możecie przygotować w szkole dni bez nienawiści.
5. Na zbiórce omówcie, jakie skutki może mieć hejt dla waszych rówieśników. Zróbcie burzę mózgów i ustalcie, co każdy z was może zrobić, by nie angażować się w falę hejtu, ale pomóc osobie prześladowanej czy marginalizowanej.
6. Przygotujcie spot o mowie nienawiści i waszym braku zgody na nią.

¹⁶ S.W. Frelichowski, *Pamiętnik*, dz. cyt., s. 45–49.

7. Idąc za wskazówkami druha Wicka, podejmijcie indywidualne wyzwanie, mające na celu eliminowanie niepoehlebnych myśli na temat innych osób i zastępowanie ich doszukiwaniem się dobrych cech w każdym. Starajcie się dostrzegać to, co pozytywne, a zwiększy się wasza wrażliwość na dostrzeganie tego, co dobre.

Propozycje działań dla wędrowniczek i wędrowników

Krzysztof Kobus

Dyskusja wędrownicza

Przeprowadźcie dyskusję wędrowniczą na podstawie fragmentu homilii wygłoszonej przez papieża Jana Pawła II w Toruniu 7 czerwca 1999 roku oraz postawionej poniżej tezy dotyczącej współczesnego komunikowania się za pomocą Internetu.

Teza:

Dzisiaj należy twardo odpowiadać na twarde słowa w Internecie, tak jak kiedyś oko za oko, ząb za ząb. Druh Wicek wspierałby nas w takim postępowaniu.

Dyskusję przeprowadźcie w formie „za i przeciw”. Polega ona na podziale uczestników na dwie grupy, z których jedna zgadza się z postawioną tezą, a druga – sprzeciwia się jej. Prowadzący może pozwolić także na istnienie trzeciej grupy – pośredniej, która ani nie sprzyja, ani nie sprzeciwia się tezie. Podział uczestników może nastąpić z inicjatywy prowadzącego, w drodze losowania lub w wyniku dobrowolnego wyboru uczestników.

Przebieg dyskusji:

1. Prowadzący przedstawia treść tezy i zapoznaje uczestników z fragmentem homilii i materiałem źródłowym z książki. Może podać też kilka współczesnych zachowań i przykładów języka¹⁷ – tak by

¹⁷ Chodzi o przykłady komentarzy internetowych, zarówno merytorycznych, emocjonalnych, jak i hejtujących komentującego, nieodnoszących się do jego wypowiedzi. Prowadzący przygotowuje takie przykłady wcześniej, najlepiej na bazie bieżących, „gorących” dyskusji internetowych.

dać pierwsze argumenty dla strony zarówno sprzyjającej tezie, jak i sprzeciwiającej się jej.

2. Podział uczestników dyskusji na grupy „zgadzam się” i „nie zgadzam się” można przeprowadzić na dwa sposoby: uczestnicy sami dokonują wyboru, do której grupy chcą należeć, lub zostają przydzieleni do grup odgórnie, np. w drodze losowania, odliczenia do dwóch.
3. Następuje etap przedstawiania argumentów na zmianę przez każdą ze stron.
4. Prowadzący podsumowuje dyskusję. Opcjonalnie pod koniec dyskusji można zorganizować głosowanie lub jeśli uczestnikom zostało narzucone stanowisko wobec tezy, można pozwolić im na wyrażenie własnej opinii.

Dyskusję można urozmaicić, wyznaczając w sali strefy, w których zasiadają uczestnicy zgadzający się z tezą, sprzeciwiający się jej oraz ci, którzy nie zajmują żadnego stanowiska. Po przedstawieniu tezy uczestnicy swobodnie zajmują miejsca w wyodrębnionych obszarach sali. Prowadzący pyta, dlaczego uczestnicy zajęli takie miejsca na sali i kolejno udziela im głosu. Między wypowiedziami, pod wpływem wygłoszonych argumentów, uczestnicy mogą się przemieszczać i zmieniać strony. Pod koniec dyskusji tego rodzaju można sprawdzić, jak dużo jest osób popierających tezę w stosunku do sprzeciwiających się jej oraz jak zmieniły się proporcje między nimi.

Fragmencie homilii wygłoszonej przez papieża Jana Pawła II w Toruniu 7 czerwca 1999 roku jest bazą naszej dyskusji wędrowniczej.

Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój. Godność tego imienia „błogosławiony” przysługuje wyniesionemu dziś do chwały ołtarzy ks. Stefanowi Wincentemu Frelichowskiemu. Całe jego życie jest bowiem jakby zwierciadłem, w którym odbija się blask owej Chrystusowej filozofii, wedle której prawdziwe szczęście osiąga ten, kto w zjednoczeniu z Bogiem staje się człowiekiem pokoju, czyni pokój i niesie pokój innym. Ten toruński kapłan, który pełnił pasterską posługę przez niespełna osiem lat, dał czytelne świadectwo swego oddania Bogu i ludziom. Żyjąc Bogiem, od pierwszych lat kapłaństwa szedł z bogactwem swojego kapłańskiego charyzmatu wszędzie tam, gdzie trzeba było nieść łaskę zbawienia. Uczył się tajemnic ludzkiej duszy i dostosowywał metody duszpasterskie do potrzeb każdego spotkanego człowieka. Tę sprawność wyniósł z harcerskiej szkoły wrażliwości na potrzeby innych i stale ją rozwijał w duchu przypowieści

o dobrym pasterzu, który szuka owiec zaginionych i gotów jest życie dać dla ich ocalenia (por. J 10,1–21). Jako kapłan zawsze miał świadomość, że jest świadkiem Wielkiej Sprawy, a równocześnie z głęboką pokorą służył ludziom. Dzięki dobroci, łagodności i cierpliwości pozyskał wielu dla Chrystusa również w tragicznych okolicznościach wojny i okupacji¹⁸.

Uwaga:

Realizacja zbiórki może być elementem programu zdobywania znaku służby przyjaźni.

Wykorzystajcie zebrane argumenty za właściwą komunikacją internetową w prezentacji „dobrych praktyk” dla swojego środowiska działania. Znajdźcie inną drużynę, która zrealizowała taką zbiórkę, i wymieńcie się sformułowanymi argumentami. Wnioski upublicznijcie na stronie internetowej.

Propozycje działań dla instruktorek i instruktorów oraz senierek i seniorów w celu zdobycia odznaki *Patron harcerstwa*

Poniżej prezentujemy regulamin odznaki *Patron harcerstwa* zatwierdzony przez Komendę Chorągwi Kujawsko-Pomorskiej im. M. Kopernika ZHP 22 listopada 2011 roku. Regulamin ten w celu przystosowania do działań Kręgów Seniorów zmodyfikowała druhna hm. Halina Krystowczyk. Zmiany zaznaczyliśmy kursywą.

I. POSTANOWIENIA OGÓLNE

1. Odznaka „Patron Harcerstwa” powstała z inicjatywy środowisk harcerskich miasta Torunia i Chełmży w ramach przygotowań do obchodów setnej rocznicy urodzin Patrona Polskich Harcerzy bł. ks. phm. Stefana Wincentego Frelichowskiego.
2. Celem odznaki jest popularyzacja życia i działalności kapłana-męczennika i polskiego harcerza, zaznajomienie się z martyrologią polskiego społeczeństwa, wyrobienie postawy wdzięczności względem wszystkich, którzy złożyli swoje życie za wiarę i wolność Ojczyzny oraz duchowy rozwój zdobywającego ją.

¹⁸ Homilia podczas beatyfikacji ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego, <https://papiez.wiara.pl/doc/669844.Homilia-podczas-beatyfikacji-ks-Stefana-Wincentego/2>, dostęp: 18.11.2019.

3. Odznakę przyznaje Kapituła Odznaki w składzie:
 - Komendant Hufca Toruń lub jego przedstawiciel,
 - Kapelan Hufca Toruń,
 - Komendant Hufca Chełmża lub jego przedstawiciel,
 - Kapelan Hufca Chełmża,
 - przedstawiciel Komendy Chorągwi Kujawsko-Pomorskiej wyznaczony przez komendanta Chorągwi.

II. WARUNKI ZDOBYWANIA ODZNAKI

4. Odznaka adresowana jest do harcerzy, którzy wkraczą w okres służby wędrowniczej lub są już wędrownikami, i instruktorów oraz seniorów. Warunkiem podjęcia próby zdobywania odznaki jest ukończony szesnasty rok życia. Jest to wiek, w którym krystalizuje się osobista postawa życiowa, przede wszystkim patriotyczna i religijna.
5. Odznakę można zdobywać indywidualnie lub zespołowo podczas wędrówek pieszych, obozów, kolonii, biwaków, wycieczek rowerowych lub motorowych.
6. Odznakę zdobywa się, realizując zadania w kategoriach wyszczególnionych w poniższej tabeli:

Warunki zdobywania Odznaki Patrona

Kategorie zadań	Liczba zadań – harcerze-instruktorzy	Liczba zadań dla seniorów
A. Odwiedzenie miejsc związanych z życiem i kultem bł. Stefana W. Frelichowskiego	5	3–5
B. Uczestnictwo w uroczystościach patriotyczno-religijnych	5	3–5
C. Odwiedzenie miejsc martyrologii polskiego społeczeństwa, w tym jednego obozu zagłady	7	3–5
D. Poznanie lub rozwój harcerskiego stylu życia	3	3–5
E. Poznanie pól bitew polskiego oręża	3	3–5

7. Miejsca, które należy zwiedzić, i wydarzenia, w których należy uczestniczyć w czasie zdobywania odznaki, podane są w Kanonie Odznaki (punkt 14). Okres zdobywania odznaki nie może przekroczyć dwunastu miesięcy.

III. WERYFIKACJA

8. Weryfikacja odznaki dokonywana jest w oparciu o indywidualną dokumentację prowadzoną przez zdobywającego. Forma dokumentacji jest dowolna, zależna od osobistych inwencji i pomysłów.

Powinna jednak być prowadzona w sposób chronologiczny i zawierać:

- a) imię i nazwisko zdobywającego odznakę,
- b) datę zrealizowanego zadania,
- c) krótki opis odwiedzonego miejsca, wydarzenia,
- d) potwierdzenie zwiedzenia, uczestnictwa w wybranej formie uroczystości w postaci pieczętki lub biletu wstępu do obiektu lub podpisu opiekuna/wychowawcy/instruktora zorganizowanej formy wypoczynku, podczas którego zdobywa się odznakę, lub osobiście zrobionego zdjęcia miejsca, obiektu, wydarzenia, w którym się uczestniczyło.

9. Przygotowaną dokumentację należy złożyć w siedzibie Hufca Toruń ZHP lub przesłać na poniżej podany adres z kopertą i znaczkiem zwrotnym odpowiadającym wadze przesyłki do 31 stycznia każdego roku.

Kontakt:

Hufiec Toruń ZHP

Plac Św. Katarzyny 9

87-100 Toruń

Telefon: +48-56-622-83-51

e-mail: torun@zhp.pl

10. Do noszenia Odznaki Patrona Harcerzy upoważnia wpis do księżeczki harcerskiej lub instruktorskiej.
11. Odznaki Patrona Harcerzy wręczane są uroczystie co roku 23 lutego w Sanktuarium Bł. Stefana W. Frelichowskiego w Toruniu.

IV. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

12. Regulamin został zatwierdzony przez Komendę Chorągwi Kujawsko-Pomorskiej ZHP dnia 22.11.2011 roku.
13. Kapituła Odznaki Patrona Harcerzy zastrzega sobie interpretację powyższego Regulaminu.
14. Kanon Odznaki Patron Harcerzy:

A. Odwiedzenie miejsc związanych z życiem i kultem bł. Stefana W. Frelichowskiego

Toruń (woj. kujawsko-pomorskie):

- Sanktuarium bł. Stefana W. Frelichowskiego (kościół p.w. Wniebowzięcia NMP),
- I Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika (miejsce spotkań i zabaw z harcerzami),
- Więzienie (tzw. Okrągłak),
- Dom rodzinny Frelichowskich, ul. Fosa Staromiejska 24,

- Fort VII,
- Kościół p.w. Błogosławionego Stefana W. Frelichowskiego, ul. Szubińska 15,
- Wyższe Seminarium Duchowne (Pomnik Harcerskiej Służby, Izba Pamięci Patrona), Plac bł. phm. Stefana Wincentego Frelichowskiego 1.

Chełmża (woj. kujawsko-pomorskie):

- Dom rodzinny Frelichowskich (miejsce urodzenia Błogosławionego), ul. Chełmińska 5,
- Konkatedra p.w. Trójcy Świętej (miejsce chrztu i prymicji Błogosławionego),
- Kościół p.w. Świętego Mikołaja,
- d. Państwowe Gimnazjum Humanistyczne (dziś Zespół Szkół), ul. Hallera 23.

Jastrzębie (woj. kujawsko-pomorskie, powiat brodnicki): kościół parafialny pw. Nawiedzenia NMP i bł. Stefana W. Frelichowskiego (relikwie Błogosławionego, ołtarz i dzwon poświęcony Błogosławionemu).

Mokre (woj. kujawsko-pomorskie, powiat grudziądzki): kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP (relikwie Błogosławionego).

Przeczn (woj. kujawsko-pomorskie, powiat toruński): kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (relikwie Błogosławionego).

Pelplin (woj. pomorskie):

- Katedra pw. Wniebowzięcia NMP (miejsce święceń kapłańskich Błogosławionego),
- Wyższe Seminarium Duchowne,
- Pałac Biskupi (miejsce zamieszkania jako kapelana biskupa).

Inowrocław (woj. kujawsko-pomorskie): parafia imienia Najświętszej Marii Panny, Inowrocław, ul. Laubitz 9 (relikwie Błogosławionego).

Gdańsk-Osowa (woj. pomorskie): kaplica w kościele pw. Chrystusa Zbawiciela (tzw. dolny kościół).

Nawcz (woj. pomorskie, powiat wejherowski): kościół filialny parafii w Rozłazinie pw. Bł. Michała Kozala, Bł. S.W. Frelichowskiego, Abp. A. Nowowiejskiego i 107 Męczenników.

Tczew (woj. pomorskie): kościół parafialny pw. NMP Matki Kościoła i Bł. Stefana W. Frelichowskiego.

Kalisz (woj. wielkopolskie): katedra pw. Św. Mikołaja (mauzoleum ku czci kapłanów – ofiar obozu w Dachau).

Skulsk (woj. wielkopolskie, powiat koniński): kościół parafialny pw. Narodzenia NMP (płaskorzeźba i tabliczka ku czci Błogosławionego w Mauzoleum ku czci Kapelanów ZHP).

Warszawa: Katedra Polowa WP (tablica ku czci Patrona Polskich Harcerzy).

B. Uczestnictwo w uroczystościach patriotyczno-religijnych

Przez uroczystości patriotyczno-religijne rozumie się: Msze św. i nabożeństwa, obchody rocznicowe, apele poległych itp., które posiadają charakter oficjalny, czyli zostały wpisane w harmonogram uroczystości centralnych, samorządowych (wojewódzkich, powiatowych, miejskich, gminnych) organizacji wojskowych i harcerskich. Należą do nich:

1. Uroczystości patriotyczno-religijne:
 - 3.05 – Rocznica Uchwalenia Konstytucji 3 Maja; Uroczystość Matki Bożej Królowej Polski,
 - 15.08 – Cud nad Wisłą – Święto Wojska Polskiego,
 - 11.11 – Narodowe Święto Niepodległości.
2. Inne obchody:
 - 1.08 – rocznica wybuchu Powstania Warszawskiego,
 - 1.09 – rocznica napaści hitlerowskich Niemiec na Polskę,
 - 17.09 – rocznica napaści Związku Radzieckiego na Polskę,
 - 27.12 – rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego,
 - uroczystość wręczenia sztandaru organizacjom kultywującym pamięć o historii Polski (m.in.: Wojsko Polskie, Harcerstwo, szkoły, fundacje),
 - uroczystość nadania korporacji lub instytucji imienia (patronatu) bohatera narodowego, lokalne uroczystości patriotyczno-religijne mające charakter oficjalny.

C. Miejsca martyrologii polskiego społeczeństwa

- Hitlerowskie Obozy Zagłady: Auschwitz-Birkenau, Stutthof, Majdanek, Treblinka, Gross-Rosen, Bełżec, Płaszów, Sobibór, KL Warschau, Dachau, Sachsenhausen-Oranienburg.
- Wybrane Miejsce Pamięci Narodowej w promieniu 50 km od miejsca zamieszkania.

D. Poznanie lub rozwój harcerskiego stylu życia

- przygotowanie Liturgii Mszy św. niedzielnej podczas HAL lub HAZ,
- wybudowanie ołtarza, kapliczki podczas obozu harcerskiego,
- uczestnictwo w rekolekcjach lub dniu skupienia dla harcerzy,
- uczestnictwo w sympozjum lub konferencji harcerskiej,
- przygotowanie i przeprowadzenie zbiórki na temat życia i męczeństwa Bł. Druha Wicka,
- przygotowanie i przeprowadzenie zbiórki na temat martyrologii polskiego społeczeństwa w czasie II wojny światowej,
- przygotowanie prezentacji multimedialnej na temat życia i męczeństwa Patrona Harcerstwa Polskiego,
- odnalezienie i opisanie akcentów harcerskich w ekspozycji Muzeum Powstania Warszawskiego w Warszawie,
- zwiedzenie Muzeum Harcerstwa w warszawskich Łazienkach.

E. Poznanie pól bitew polskiego oręża

Odwiedzenie następujących miejsc upamiętniających bitwy:

- Cedyń 24.06.1972 r. – Góra Czcibora,
- Głogów 1109 r. – obelisk upamiętniający obronę Głogowa,
- Płowce 1331 r. – pomnik upamiętniający bitwę,
- Grunwald 15.07.1410 r. – pomnik na polach grunwaldzkich,
- Maciejowice 10.10.1794 r. – pomnik upamiętniający bitwę,
- Gołymin 26.12.1806 r. – obelisk upamiętniający bitwę,
- Iłganiew 10.04.1831 r. – pomnik upamiętniający bitwę,
- Węgrów 3.02.1863 r. – pomnik na grobie powstańców (przy drodze Siedlce–Węgrów),
- Fajstów 24.08.1863 r. – pomnik upamiętniający bitwę stoczoną przez powstańców z Rosjanami,
- Korzeń 19.02.1919 r. – pomnik upamiętniający bitwę z czasów powstania wielkopolskiego,
- Ossów 14.08.1920 r. – pomnik na cmentarzu upamiętniający bitwę,
- Skrzyszewo 19.08.1920 r. – pomnik upamiętniający bitwę,
- Komarów 31.08.1920 r. – pomnik upamiętniający największą bitwę konnicy po 1813 r. i ostatnią z wielkich bitew jazdy,
- Krojanty 1.09.1939 r. – pomnik upamiętniający pierwszą szarżę kawalerii polskiej podczas wojny obronnej 1939 r.,

- Mokra 1.09.1939 r. – pomnik upamiętniający jedno z pierwszych starć zbrojnych WP podczas II wojny światowej,
- Mława 1–3.09.1939 r. – Pomnik Obrońców Września 1939 r.,
- Bukowiec 3.09.1939 r. – pomnik upamiętniający walkę 16. Pułku Ułanów Wielkopolskich,
- Stronno 4.09.1939 r. – pomnik w lesie upamiętniający krwawą bitwę 35. Pułku Piechoty,
- Łomża – obelisk upamiętniający 33. Pułk Piechoty walczący w Bitwie pod Łomżą 7–10.09.1939 r.,
- Sochaczew 13–16.09.1939 r. – Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą,
- Tomaszów Lubelski 17–20.09. i 22–27.09.1939 r. – cmentarz wojenny przy ul. Lwowskiej,
- Zaboreczno 1.02.1943 r. – pomnik upamiętniający bitwę Batalionów Chłopskich z hitlerowcami w obronie wysiedlanej ludności,
- Smoligów 27.03.1944 r. – pomnik upamiętniający poległych partyzantów i mieszkańców w Smoligowie,
- Kałużkówka 1944 r. – pomnik AK upamiętniający największą bitwę partyzancką w południowo-wschodniej Polsce podczas Akcji „Burza”,
- Osuchy 25–26.06.1944 r. – cmentarz ok. 300 partyzantów Batalionów Chłopskich i Armii Krajowej poległych podczas największej bitwy partyzanckiej na Lubelszczyźnie (cmentarz przy drodze z Józefowa do Łukowej).

4. Polecane lektury

Publikacje dotyczące mowy nienawiści

Wydawnictwa zwarte

- Bilewicz M., Marchlewska M., Soral W., Winiewski M., *Mowa nienawiści. Raport z badań sondażowych*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2014.
- Bulandra A., Kościółek J., *Przeciwdziałanie mowie nienawiści. Podręcznik dla środowiska politycznego*, Stowarzyszenie Interkulturalni.pl – Fundacja Dialog-Pheniben, Kraków 2016.
- Bulandra A., Kościółek J., Zimnoch M., *Mowa nienawiści w przestrzeni publicznej. Raport z badań prasy w 2014 roku*, Stowarzyszenie Interkulturalni.pl – Fundacja Dialog-Pheniben, Kraków – Oświęcim 2015.
- Butler J., *Walczące słowa. Mowa nienawiści i polityka performatywu*, przeł. A. Ostolski, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2010.
- Bychawska-Siniarska, Głowacka D. (red.), *Mowa nienawiści w Internecie. Jak z nią walczyć? Materiały z konferencji zorganizowanej przez Obserwatorium Wolności Mediów w Polsce Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka oraz Zakład Praw Człowieka WPIA UW i Zakład Praw Człowieka Wydziału Politologii UMCS w dniu 29 października 2012 r.*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2013.
- Christakis N.A., Fowler J.H., *W sieci. Jak sieci społeczne kształtują nasze życie*, przeł. I. Szybilska-Fiedorowicz, Wydawnictwo „Smak Słowa”, Sopot 2011.
- Dąbrowska A., Nowakowska A. (red.), *Życzliwość i agresja w języku i kulturze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005.
- Djuliman E., Hjorth L., *Buduj mosty nie mury. 97 ćwiczeń z zakresu praw człowieka, zrozumienia interkulturowego i rozwiązywania konfliktów*, przeł. W. Biliński, E.M. Bilińska, Wydawnictwo Akademickie „Dialog”, Warszawa 2017.
- Duda M., *Przestępstwa z nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Maciej Duda – Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2016.

- Dynkowska J., Lemann N., Wróblewski M., Zatora A. (red.), *Hejterstwo. Nowa praktyka kulturowa? Geneza, przypadki, diagnozy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.
- Evans P., *Toksyczne słowa. Słowna agresja w związkach*, przeł. A. Wolnicka, Wydawnictwo „Czarna Owca”, Warszawa 2018.
- Grzesiak M., *Psychologia hejtu, czyli jak radzić sobie z krytyką w życiu osobistym i zawodowym*, Starway Institute, Warszawa 2017.
- Kasińska-Metryka A., Dudała R., Gajewski T. (red.), *Słowa jak kamienie. Mowa nienawiści, kłamstwo, agresja w sieci. Kompendium wiedzy o języku w życiu publicznym. Praca zbiorowa*, Wydawnictwo ToC, Kraków – Nowy Targ 2019.
- Keen E., Georgescu M., *Zakładki. Przeciwdziałanie mowie nienawiści w sieci poprzez edukację o prawach człowieka*, red. R. Gomes, przeł. M. Łakomski, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2015.
- Kołaczek M., Talewicz-Kwiatkowska J., *Jak pisać, nie dyskryminując? Przewodnik dla środowiska dziennikarskiego*, Stowarzyszenie Interkulturalni.pl – Fundacja Dialog-Pheniben, Kraków 2016.
- Naruszewicz-Duchlińska A., *Nienawiść w czasach Internetu*, Wydawnictwo „Novae Res”, Gdynia 2015.
- Peisert M., *Formy i funkcje agresji werbalnej. Próba typologii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
- Sareło Z., *Media w służbie osoby. Etyka społecznego komunikowania*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002.
- Stewart J. (red.), *Mosty zamiast murów. O komunikowaniu się między ludźmi. Praca zbiorowa*, przeł. J. Doktor i in., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Taras B., *Agresja. Studium semantyczno-pragmatyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2013.
- Wawrzyniak M., *Hejtoholik, czyli jak zaszczyć się na hejt, nie wpaść w pułapkę obgadywania oraz nauczyć zarabiać na tych, którzy cię oczerniają*, Helion, Gliwice 2015.
- Wieruszewski R., Bodnar A., Gliszczyńska-Grabias A., Wyrzykowski M. (red.), *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.
- Winiewski M., Hansen K., Bilewicz M., Soral W., Świdorska A., Bulska D., *Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2017.

Artykuły z wydawnictw zwartych

- Banout M., Pyszkowska A., *Hejtera obraz moralny. Postawy wobec uchodźców w kontekście przekonań i wartości* [w:] J. Dynkowska, N. Lemann, M. Wróblewski, A. Zatora (red.), *Hejterstwo. Nowa praktyka kulturowa? Geneza, przypadki, diagnozy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 214–230.
- Chrzanowska P., *Rola mowy nienawiści w zjawiskach dyskryminacji i stygmatyzacji* [w:] J. Dynkowska, N. Lemann, M. Wróblewski, A. Zatora (red.), *Hejterstwo. Nowa praktyka kulturowa? Geneza, przypadki, diagnozy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 185–199.
- Ławicki J., *Mowa nienawiści – problem odpowiedzialności karnej* [w:] J. Dynkowska, N. Lemann, M. Wróblewski, A. Zatora (red.), *Hejterstwo. Nowa praktyka kulturowa? Geneza, przypadki, diagnozy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 49–65.
- Olczyk A., *Czym jest hejt? Kilka słów o werbalnej nienawiści* [w:] J. Dynkowska, N. Lemann, M. Wróblewski, A. Zatora (red.), *Hejterstwo. Nowa praktyka kulturowa? Geneza, przypadki, diagnozy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 25–38.
- Przybylski M., *Hejterstwo: przejaw wiedzy czy niewiedzy? Analiza wypowiedzi internautów w odniesieniu do zjawiska ubóstwa* [w:] J. Dynkowska, N. Lemann, M. Wróblewski, A. Zatora (red.), *Hejterstwo. Nowa praktyka kulturowa? Geneza, przypadki, diagnozy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 200–213.
- Stasiewicz S., *Hejt – zło odwieczne czy kulturowy nowotwór?* [w:] J. Dynkowska, N. Lemann, M. Wróblewski, A. Zatora (red.), *Hejterstwo. Nowa praktyka kulturowa? Geneza, przypadki, diagnozy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 13–24.
- Więckiewicz A., *Wobec krzywdzących słów. Kilka uwag o niezmiennych mechanizmach mowy nienawiści* [w:] J. Dynkowska, N. Lemann, M. Wróblewski, A. Zatora (red.), *Hejterstwo. Nowa praktyka kulturowa? Geneza, przypadki, diagnozy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 39–48.
- Wysokińska A., *Hejtowanie hejterów, czyli jak radzimy sobie z mową nienawiści w internecie* [w:] J. Dynkowska, N. Lemann, M. Wróblewski, A. Zatora (red.), *Hejterstwo. Nowa praktyka kulturowa? Geneza, przypadki, diagnozy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 80–98.

Artykuły z czasopism

- Binswanger-Stefańska E., *Język jako środek wyrazu, mowa jako środek komunikacji*, „Edukacja i Dialog” 2015, nr 5/6, s. 30–33.
- Cegieła A., *Czym jest mowa nienawiści?*, „Poradnik Językowy” 2014, z. 1, s. 7–17.
- Czemierowska-Koruba E., *Praktyczne aspekty realizacji programu profilaktyki agresji wśród najmłodszych – „Spotkania z Leonem”*, „Meritum. Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny” 2017, nr 2, s. 47–53.
- Espelage D., *Złożony obraz bullyingu*, przeł. P. Żak, „Psychologia w Szkole” 2016, nr 1, s. 82–85.
- Garstka T., *Skąd się bierze mowa nienawiści?*, „Dyrektor Szkoły. Miesięcznik Kierowniczej Kadry Oświatowej” 2017, nr 6, dod. „Niezbędnik Dyrektora”, s. 74–78.
- Gdak B., *„Musimy uczyć w szkołach, przedszkolach, na uniwersytetach, że zło jest złem, że nienawiść jest złem i że miłość jest obowiązkiem”. O wojennej literaturze dla dzieci i młodzieży*, „Guliwer. Dwumiesięcznik o Książce dla Dziecka” 2009, nr 2, s. 5–14.
- Górska U., *Destrukcyjna zapisana w języku*, „Przegląd Humanistyczny” 2011, nr 2, s. 171–177.
- Grzybowski S., *Alergia na dźwięki*, „Charaktery” 2012, nr 10, s. 64–66.
- Jankiewicz B., *Jest miłość tak silna, jak nienawiść innych*, „Język Polski w Liceum” 2011/2012, nr 3, s. 39–48.
- Kaleta W., *Szkolna walka z wulgaryzmami*, „Dyrektor Szkoły. Miesięcznik Kierowniczej Kadry Oświatowej” 2017, nr 6, dod. „Niezbędnik Dyrektora”, s. 82–85.
- Kępką M., *Jak przeciwdziałać nienawiści*, „Dyrektor Szkoły. Miesięcznik Kierowniczej Kadry Oświatowej” 2017, nr 6, dod. „Niezbędnik Dyrektora”, s. 79–82.
- Kozłowski T., *Fabryki hejterów*, „Dyrektor Szkoły. Miesięcznik Kierowniczej Kadry Oświatowej” 2017, nr 6, dod. „Niezbędnik Dyrektora”, s. 70–72.
- Krasnosielski A., *Gdy uczeń dręczy ucznia*, „Charaktery” 2015, nr 10, s. 42–45.
- Kudyba K., *Słowa niosące nienawiść*, „Niebieska Linia” 2017, nr 2, s. 27–30.
- Łaszczyc A., *STOP hejtowi*, „Biblioteka w Szkole. Czasopismo Pracowników Bibliotek Oświatowych” 2019, nr 1, s. 36–39.

- Mysior R., *Stalking – gdzie kończy się szacunek, a zaczyna nienawiść*, „Remedium” 2013, nr 4, s. 8–10.
- Olszewski M., *Diabeł jest gdzie indziej. Mowa nienawiści*, „Tygodnik Powszechny. Katolickie Pismo Społeczno-Kulturalne” 2011, nr 40, s. 10–11.
- Rusinek M., *Mowa (bez) nienawiści*, „Charaktery” 2016, nr 12, s. 88–91.
- Skarżyńska K., Radkiewicz P., Jułkowski T., *Akceptacja agresji w życiu politycznym. Rola dostępności poznawczej proagresywnych przekonań o świecie oraz specyfiki obserwowanego aktu agresji*, „Psychologia Społeczna” 2017, nr 4, s. 380–397.
- Tyl M., *Jak radzić sobie z mową nienawiści. Projekt edukacyjny*, „Biblioteka w Szkole. Czasopismo Pracowników Bibliotek Oświatowych” 2018, nr 1, s. 18–21.
- Udzik B., *Świat wartości i postaw w języku uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, „Język Polski w Liceum” 2015/2016, nr 2, s. 13–25.
- Zieliński A., *Diss na świat. Mowa nienawiści*, rozm. prepr. M. Olszewski, „Tygodnik Powszechny. Katolickie Pismo Społeczno-Kulturalne” 2011, nr 40, s. 11–12.

Publikacje dotyczące bł. ks. phm. Stefana Wincentego Frelichowskiego

- Durczewski J., *Druh Wicek – patron harcerstwa polskiego. Opowieść o błogostawionym ks. Stefanie Wincentym Frelichowskim*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2007.
- Durczewski J., *Druh Wicek – patron harcerzy polskich. Opowieść o błogostawionym ks. Stefanie Wincentym Frelichow[s]kim*, HBW Horyzonty, Warszawa 2003.
- Dziewulski P. (red.), *Druh Wicek. Harcerz-instruktor w orszaku świętych. Propozycje programowe Zespołu Wychowania Duchowego i Religijnego Chorągwi Łódzkiej ZHP dla gromad i drużyn ZHP*, Łódź 2015, <http://cbp.zhp.pl/wp-content/uploads/2015/02/Druh-Wicek.pdf>, dostęp: 18.11.2019.
- Grochowski Z., *Błogostawiony ksiądz phm. Stefan Wincenty Frelichowski. Patron harcerzy polskich i... 410 zadań i rozwiązań*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2014.
- Grot E., *Błogostawieni męczennicy obozu Stutthof*, Wydawnictwo Gdańskie – Państwowe Muzeum Stutthof, Gdańsk – Sztutowo 1999.

- Jaczkowska M., *Bł. ks. Wincenty w rodzinnych wspomnieniach* (4), rozm. przepr. W. Rozyrkowski, <http://www.niedziela.pl/artukul/24904/nd/Bł-ks-Wincenty-w-rodzinnych-wspomnieniach>.
- Jaczkowska M., *Bł. Ksiądz Wincenty – kleryk i kapłan* (2), rozm. przepr. W. Rozyrkowski, <http://www.niedziela.pl/artukul/24418/nd/Bł-Ksiadz-Wincenty---kleryk-i-kaplan-2>.
- Jaczkowska M., *Męczeńska droga bł. ks. Wincentego* (3), rozm. przepr. W. Rozyrkowski, <http://www.niedziela.pl/artukul/24673/nd/Meczenska-droga-bl-ks-Wincentego-3>.
- Jaczkowska M., *W rodzinie Frelichowskich* (1), rozm. przepr. W. Rozyrkowski, <http://www.niedziela.pl/artukul/24140/nd/W-rodzinie-Frelichowskich-1>.
- Nowakowski J. (red.), *Peregrynacja relikwii błogostawionego pfm. Stefana Wincentego Frelichowskiego, Patrona Harcerstwa Polskiego. (Materiały pomocnicze)*, Parafia pw. Wniebowzięcia NMP i bł. ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego, Toruń 2006.
- Nowakowski J., Rozyrkowski W., Zadura R. (red.), *Błogostawiony Ksiądz Stefan Wincenty Frelichowski. Materiały*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2007.
- Nowakowski J., Rozyrkowski W., Zadura R. (red.), *Błogostawiony Ksiądz Stefan Wincenty Frelichowski. Materiały*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2008.
- Ormiński H., *Sługa Boży ksiądz Stefan Wincenty Frelichowski*, Bernardinum, Kartuzy 1995.
- Piszcz E., *Sługa Boży Wincenty Frelichowski [w:] J.R. Bar (red.), Polscy święci*, t. 12, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1987, s. 199–222.
- Podlaszewska K., *Sługa Boży ks. Stefan Wincenty Frelichowski (1913–1945)*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 1998.
- Rospond S., *Bł. Stefan Wincenty Frelichowski. Patron harcerzy polskich*, Wydawnictwo Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy, Kraków 2006.
- Rozyrkowski W., *Radosnym Panie! O bł. ks. Stefanie Wincencie Frelichowskim (1913–1945)*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2004.
- Wiatr K. (red.), *Bł. ks. pfm. Stefan W. Frelichowski, patron polskiego harcerstwa*, Kancelaria Senatu, Warszawa 2014.
- Wysocki W.J., *Zbudź człowieka gdziekolwiek na ziemi... Sylwetki religijne*, Wydawnictwo Ojców Franciszkanów, Niepokalanów 1984.

Zadura R., *Błogosławiony ks. Stefan Wincenty Frelichowski (1913–1945). Biografia*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2006.

Zadura R. (oprac.), *Błogosławiony ks. Stefan Wincenty Frelichowski. Męczennik, patron harcerstwa polskiego = The blessed father Stefan Wincenty Frelichowski: Martyr, patron of Polish scouting*, przeł. R. Zadura, J. Jarosz, H. Pearson, Druk-Tor, Toruń 2009.

Teksty

bł. ks. phm. Stefana Wincentego Frelichowskiego

Frelichowski S.W., *Błogosławiony ks. Stefan Wincenty Frelichowski. Kazania, konferencje, artykuły*, oprac. M. Wróblewski, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2009.

Frelichowski S.W., *Korespondencja obozowa bł. ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego z lat 1940–1945*, przeł. i oprac. S.A. Hayward, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2017.

Frelichowski S.W., *Listy obozowe*, przeł. i oprac. M. Nędzewicz, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2005.

Frelichowski S.W., *Pamiętnik*, red. W. Miszewski, J. Grodzicka, W. Rozyrkowski, D. Żurański, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2003.

Frelichowski S.W., *Pamiętnik. Zapiski kłeryka*, Wydawnictwo Księży Mariaków, Warszawa 2000.

Frelichowski S.W., *Radosnym Panie....! Ostatnia modlitwa wieczorna* (faksymile rękopisu *Z Chrystusem do Zmartwychwstania*, sporządzonego w Dachau w 1945 r.).

Frelichowski S.W., *Rozważania na tle Ewangelii*, oprac. W. Rozyrkowski, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2007.

Bibliografia

- Bobrowicz A., *Prof. Bralczyk: Łatwiej hejtować niż nienawidzić. O zawrotnej karierze słowa „hejt”*, <http://metrocafe.pl/metrocafe/1,145523,18801439,prof-bralczyk-latwiej-hejtowac-niz-nienawidzic-o-zawrotnej.html>, dostęp: 18.11.2019.
- Clements P., Jones J., *The diversity training handbook: A practical guide to understanding & changing attitudes*, Kogan Page, London – Philadelphia 2006.
- Council of Europe, Recommendation N°6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the internet, 2000, Additional Protocol to the Cybercrime Convention.
- Czytania, <https://www.paulus.org.pl/czytania>, dostęp: 18.11.2019.
- Dąbrowska J., *Hejt i mowa nienawiści największym wyzwaniem branży PR*, <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/hejt-i-mowa-nienawisci-najwiekszym-wyzwaniem-dla-public-relations>, dostęp: 18.11.2019.
- Druh Wicek, <http://spiewnik.eu/3514/Druh-Wicek>, dostęp: 18.11.2019.
- Dziewulski P. (red.), *Druh Wicek. Harcerz-instruktor w orszaku świętych. Propozycje programowe Zespołu Wychowania Duchowego i Religijnego Chorągwi Łódzkiej ZHP dla gromad i drużyn ZHP*, Łódź 2015, <http://cbp.zhp.pl/wp-content/uploads/2015/02/Druh-Wicek.pdf>, dostęp: 18.11.2019.
- Fliciński P., Wójtowicz S., *Hip-hop słownik*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Frelichowski S.W., *Pamiętnik*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2003.
- Gawlita M., *Świętość wydaje się celem trudnym*, <https://dzieło.pl/swietosc-wydaje-sie-celem-trudnym/>, dostęp: 18.11.2019.
- Homilia podczas beatyfikacji ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego*, <https://papiez.wiara.pl/doc/669844.Homilia-podczas-beatyfikacji-ks-Stefana-Wincentego/2>, dostęp: 18.11.2019.
- Krejtz K., Kolenda P., *W jaki sposób badać kulturę wypowiedzi w internecie?* [w:] K. Krejtz (red.), *Internetowa kultura obrażania*, Ośrodek Przetwarzania Informacji – Instytut Badawczy, Warszawa 2012.
- Leech G.N., *Principles of pragmatics*, Longman, London – New York 1993.
- Marcjanik M., *Grzeczność w komunikacji językowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Modlitwa harcerska*, http://wsdelblag.pl/?page_id=294, dostęp: 18.11.2019.

- Mowa nienawiści, <http://rownowazni.uw.edu.pl/mowa-nienawisci>, dostęp: 18.11.2019.
- „Mowa nienawiści, mowa pogardy” – prezentacja raportu. Czym nam grozi mowa nienawiści?, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/prezentacja-raportu-mowa-pogardy-mowa-nienawisci>, dostęp: 18.11.2019.
- Naruszewicz-Duchlińska A., *Nienawiść w czasach Internetu*, Wydawnictwo „Novae Res”, Gdynia 2015.
- Patron Harcerzy – bł. ks. Stefan Wincenty Frelichowski, <https://torun.zhp.pl/roznosci/patron-harcerzy-bl-ks-w-frelichowski/>, dostęp: 18.11.2019.
- Sierant A., *Hejt, czyli o mowie nienawiści w internecie. Przyczyny i konsekwencje hejtu*, https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/emocje/hejt-czyli-o-mowie-nienawisci-w-internecie-przyczyny-i-konsekwencje-hejtu-aa-TubH-9VZu-bTsz.html?fbclid=IwAR03Jv3fNjgkKiIZ445eyt9HAKLd-xaPDPtLGRh03MTvyFf_1mAeagY-3X9Hs, dostęp: 18.11.2019.
- Skrzynka intencji, http://wsd.torun.pl/skrzynka_intencji, dostęp: 18.11.2019.
- Winiewski M., Hansen K., Bilewicz M., Soral W., Świdorska A., Bulska D., *Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych*, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20Mowa%20Nienawi%C5%9Bci%20Mowa%20Pogardy%2C%20-27.02.2017.pdf>, dostęp: 18.11.2019.
- Wypowiedzi, które szerzą, propagują i usprawiedliwiają nienawiść. Obraza, hejt, mowa nienawiści, https://www.wroclaw.pl/files/edukacja/dzwonek/MOWA%20NIENAWIS_CI%203%20i%204.06.2019.pdf, dostęp: 18.11.2019.
- Zadura R., *Błogosławiony ks. Stefan Wincenty Frelichowski (1913–1945). Biografia*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2006.
- Zadura R., *Na rowerach – śladami patrona polskich harcerzy*, „Niedziela” 2008, nr 26(706), dod. „Głos z Torunia”.

Noty o autorach

Krzysztof Kobus

(ur. 1969 w Garwolinie) – absolwent Politechniki Łódzkiej i studiów podyplomowych w Wyższej Szkole Psychologii Społecznej, Uniwersytecie Warszawskim, Politechnice Lubelskiej i University of Illinois. Zawodowo menadżer pracujący od 20 lat w przemyśle meblowym. Członek Zarządu Grupy Gala Collezione. Od 1978 roku związany z harcerstwem, od grudnia 2017 roku w stopniu harcmistrza. Pełnił liczne funkcje: drużynowego, komendanta związku drużyn, szefa zespołów na szczeblu hufca i chorągwi. Posługuje się metodykami starszoharcerską i wędrowniczą. Członek Rady Drużynowych przy naczelnictwie ZHP.

Halina Krystowczyk

(ur. 1950 w Warszawie) – mgr inż. geodeta po Politechnice Warszawskiej, specjalista w geodezji inżynieryjno-przemysłowej pomiarów, obliczeń i badań przemieszczeń i odkształceń zapór wodnych. Nauczycielka z przygotowaniem pedagogicznym. Od 1983 roku związana z harcerstwem bydgoskim, od 1988 w stopniu harcmistrzyni. Pełniła funkcje: drużynowej, członka komendy hufca, przewodniczącej sądu harcerskiego hufcowego i chorągwanego, członka Rady Chorągwi, sekretarza Centralnej Komisji Rewizyjnej Głównej Kwatery ZHP. Obecnie szef Referatu Seniorów Chorągwi Kujawsko-Pomorskiej ZHP.

Katarzyna Marszałek

(ur. 1980 we Włocławku) – pedagożka, nauczycielka akademicka, doktorka nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, adiunktka w Katedrze Pedagogiki Ogólnej i Porównawczej na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, pracowniczka socjalna, mediatorka, trenerka, tutorka. Od 1988 roku związana z harcerstwem, od grudnia 2007 roku w stopniu harcmistrza. Pełniła liczne funkcje, dotyczące m.in.: działania pionów metodycznych, zespołu programowego,

komisji stopni instruktorskich, zespołu kadry kształcącej i inne na szczeblu komendy hufca, komendy chorągwi i głównej kwatery. Autorka publikacji na temat harcerstwa.

Aleksandra Michalak

(ur. 1996 w Aleksandrowie Kujawskim) – polonistka (ukończyła Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Instruktorka Związku Harcerstwa Polskiego, drużynowa 13 Wielopoziomowej Drużyny Harcerskiej „Sokoły” im. Jana Bytnara „Rudego” ze Służewa, członkini Zespołu Wychowania Duchowego i Religijnego Chorągwi Kujawsko-Pomorskiej ZHP. Fascynuje się wychowaniem, twórczością Edwarda Stachury oraz postaciami świętego Jana Bosko i Edyty Stein.

Dominika Patyna

(ur. 1983 w Więcborku) – dziennikarz, kulturoznawca, nauczyciel, pedagog i teolog. Absolwentka Wyższej Szkoły Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Osoba aktywnie włączająca się w różne inicjatywy, współpracująca z różnymi środowiskami, stowarzyszeniami i instytucjami dla dobra innych. Doradczyni życia rodzinnego, żona i matka trojga dzieci. Od stycznia 2019 roku związana ze środowiskiem harcerskim. Założycielka gromady zuchowej i drużyny harcerskiej w Wałdowie, biorąca aktywny udział w życiu hufca Tuchola i szczepu Gostycyn jako instruktorka i drużynowa.

Teresa Ulanowska

(ur. 1987 w Tucholi) – socjolożka, kulturoznawczyni, pedagoga, trenerka umiejętności społecznych, terapeutka. Instruktorka hufca Tuchola w stopniu podharc mistrzyni. Wieloletnia drużynowa. Współpracuje z wieloma zespołami, w tym z zespołem kadry kształcącej, komisją stopni instruktorskich, zespołem ds. promocji. Autorka piosenek i gawęd dla zuchów i harcerzy. Współtwórczyni i koordynatorka projektu Harcerska Akademia Umiejętności Społecznych.

Jeszcze nie tak dawno różni specjaliści dzielili naszą rzeczywistość na świat realny i wirtualny, twierdząc, że żyjemy w nich oddzielnie. Jednak już teraz wiemy, że znaczna część z nas, a zwłaszcza dzieci i młodzież, żyje równocześnie w obu światach, które się wzajemnie przeplatają, uzupełniają. Tak naprawdę dopiero poznajemy mechanizmy tej rzeczywistości, pojawiają się nowe zachowania, mody, standardy, również zachowania niepożądane. Należy do nich mowa nienawiści, która niestety występuje też wśród braci harcerskiej. W 2019 roku drużyna naczelniczka ZHP i drużyna przewodniczący ZHP zwrócili uwagę na to zjawisko.

Harc mistrzyni Anna Nowosad w opublikowanym rozkazie zaakcentowała:

Zło i przemoc przybierają różne formy. Jedną z nich jest agresja słowna. Możemy podjąć działania, które taką agresję w naszym otoczeniu ograniczą, a nawet zupełnie wyeliminują... Podejmijcie stojące przed nami wyzwanie – wyeliminujmy z naszych zachowań mowę nienawiści.

Harc mistrz Dariusz Supeł w swym liście podkreślił:

Słowami potrafimy wyrażać miłość, przyjaźń, radość, dobroć, zaufanie, poważanie, zrozumienie i szacunek dla drugiego człowieka. Mamy tyle pięknych słów, wyrzucmy więc te złe i raniące.

Oddajemy do rąk Czytelnika książkę, która powstała w wyniku prac zespołu instruktorskiego. Mamy nadzieję, że będzie ona pomocą w pracy wychowawczej w różnych pionach metodycznych. Połączyliśmy zagadnienia mowy nienawiści i drużyna Wicka celowo. Uważamy, że działalność patrona harcerstwa może stać się przykładem dla naszych zuchenek i zuchów, harcerek i harcerzy oraz instruktoerek i instruktorów w podejmowaniu pracy nad własnym rozwojem, w tym nad umiejętnością nadawania rzeczywistości innych narracji. Narracji zbudowanych na braterstwie i szacunku do drugiego człowieka.

impuls

Zamówienia prosimy składać na adres:
Oficyna Wydawnicza „Impuls” – Dział Handlowy
tel./fax: (12) 422 41 80, 422 59 47, 506 624 220
e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl
www.impulsoficyna.com.pl